

Järnboås kyrkogård

Järnboås socken, Nora kommun, Örebro län, Västerås stift

Inventering av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar 2016

Louise Anshelm
Ing-Marie Nilsson-Tarkkanen
Rapport 2016:14

Engelbrektsgratan 3
702 12 ÖREBRO
Tel. 019-602 87 00
www.olm.se

Örebro läns museum

Texterna samt bilderna i denna rapport har licensierats med Creative Commons licens.
www.creativecommons.se

Texterna i denna rapport är skrivna av Louise Anshelm och Ing-Marie Nilsson-Tarkkanen om inget annat anges.
Bilderna i denna rapport är tagna av Louise Anshelm och Ing-Marie Nilsson-Tarkkanen, om inget annat anges.

INLEDNING	5
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	5
METOD	5
BLANKETTER OCH RAPPORTER	5
FOTOGRAFIER.....	6
ARKIV	6
URVALSKRITERIER FÖR SÄRSKILT BEVARANSVÄRDA GRAVVÅRDAR	6
ÅTERANVÄNDNING AV GRAVVÅRDAR	8
HISTORIK BETRÄFFANDE BEGRAVNINGSSKICKET I SVERIGE	10
JÄRNBOÅS KYRKOÅRD	12
JÄRNBOÅS HISTORIA I KORTHET	12
JÄRNBOÅS KYRKA	13
KYRKOÅRDENS HISTORIA.....	14
KYRKOÅRDSBESKRIVNING	20
KVARTERSBESKRIVNINGAR	23
KVARTER 1.....	23
KVARTER 2.....	24
KVARTER 3.....	26
KVARTER 4.....	29
KVARTER 5.....	30
KVARTER 6.....	31
KVARTER 7.....	33
KVARTER 8.....	37
KVARTER 9.....	39
KVARTER 10.....	40
KVARTER 11.....	41
KVARTER 12.....	41
KVARTER 13.....	42
KVARTER 14.....	43
LAPIDARIUM.....	44
GRAVVÅRDAR ÖVER PERSONER AV LOKALHISTORISKT INTRESSE	45
BRISTER OCH ÅTGÄRDER	46
GRAVVÅRDAR AV KALKSTEN	46
GRAVVÅRDAR AV JÄRN/GJUTJÄRN - INDUSTRIHISTORIA.....	46
VÅRD AV GJUTNA GRAVVÅRDAR.....	47
SAMMANFATTNING MED SLUTORD	48
KÄLLOR OCH LITTERATUR	50
TRYCKTA KÄLLOR:.....	50
BILAGOR	50

INLEDNING

Kyrkogårdar och begravningsplatser är ofta anläggningar med en lång historia. Genom deras framväxt och utveckling över tid utgör de värdefulla kulturmiljöer. Det är av stor vikt att dessa miljöer vårdas och bevaras inför framtiden på ett föredömligt sätt.

En vandring på kyrkogården berättar om lokalbefolkningen och dess lokala historia. Inskriptioner på gravvårdarna kan berätta om yrken, vilka vittnar om kunskap, näringar och samhällsfunktioner som funnits i trakten, och släkter kan följas bakåt i tiden. Gravvårdar och även kyrkogårdar uppvisar arkitektoniska strömningar och skiftande ideal samt visar på äldre tiders hantverksskicklighet i detaljer som till exempel sten- och gjutjärnsarbeten.

Gravvårdarna visar även på olika samhällsklassers gravskick vilket är av stor vikt att värna om. Särskilt värdefull är den äldre indelningen i köpta och allmänna gravar. För gemene man kan det troligtvis vara lättare att förstå det kulturhistoriska värdet av de praktfulla och storskaliga gravvårdarna men lika viktigt är det att slå vakt om de mindre och anspråkslösa gravvårdarna då även de kan ha ett lika högt kulturhistoriskt värde.

Det är inte bara gravvårdarna som utgör viktiga komponenter i kyrkogårdsmiljön utan även andra element såsom gravplatsernas växtlighet, träd, murar, grindar, beläggning etc. Detta är något man bör väga in vid dagens förändringar som genomförs för att underlätta den praktiska skötseln av kyrkogården.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

ÖLM diarienummer: 2015.230.042

Dokumentation: Örebro läns museum

Tidpunkt för arbetenas utförande: Under sommaren och hösten 2016 har representanter från Örebro läns museum genomfört fältarbetet av kyrkogårdsinventeringen, rapporten har sedan sammanställts under senhösten 2016.

METOD

På uppdrag av Nora Bergslags församling har Örebro läns museum genom Ing-Marie Nilsson-Tarkkanen samt Louise Anshelm utfört inventering av Järnboås kyrkogård. Inför uppdraget fördes en diskussion angående upplägget mellan Örebro läns museum och Bengt Einarsson, kyrkogårdsföreståndare och fastighetsansvarig. Den kulturhistoriska bedömningen av gravvårdar är gjord av Ing-Marie Nilsson-Tarkkanen och Louise Anshelm.

För att säkert veta att rätt gravvård inventerades hade undertecknade med sig i fält församlingens information från gravregistret samt gravkartor.

Blanketter och rapporter

De gravvårdar som bedömts ha ett kulturhistoriskt värde har dokumenterats med hjälp av en inventeringsblankett (se bilaga) och fotograferats. Det är en blankett för varje gravvård. Varje inventeringsblankett innehåller även en bild.

Sammanställningen, som gjorts i form av en rapport innehåller historik över begravningskicket i Sverige, historik för orten, historik över kyrkogården, en beskrivning av kvarteren samt samtliga blanketter med de gravvårdar som bedömts vara kulturhistoriskt värdefulla. Blanketterna redogör bland annat för gravvårdens gravplatsnummer, kvarter, inskription, titel, material, form, stil, skador och kulturhistoriskt värde med urvalskriterium samt en bild.

Originalmaterialet till hela inventeringen förvaras på Örebro läns museum. Inventeringen levereras till Kyrkogårdsförvaltningen dels i pappersform, dels på ett USB-minne. En pdf-fil kommer även att tillställas länsstyrelsen i Örebro län samt Västerås stift.

I rapporten avser begreppet gravvård den synliga gravanordningen med t.ex. omgärdning, växtlighet, ytmaterial, skulptur, sten, kors osv.

Vid bedömning av kulturhistoriska objekt behöver man i regel ett tidsperspektiv på några decennier. Kulturmiljövården brukar därför avstå från att ta ställning till objekt som är yngre än ca 30 år. Undertecknad har därför inte inventerat gravvårdar som är yngre än 1980-talet.

Fotografier

Bilderna har tagits med digitalkamera. Bilderna har både fungerat som arbetsmaterial under rapportarbetet och vid bedömningen av det kulturhistoriska värdet. Bilderna finns på USB-minne med rapporten, som levereras till församlingen.

Arkiv

Inför inventeringsarbetet har vi gått igenom Örebro läns museums arkiv samt använt litteratur och andra inventeringar som underlag. Information gällande personhistoriskt värdefulla gravvårdar har skett muntligt vid vandring på kyrkogården med

URVALSKRITERIER FÖR SÄRSKILT BEVARANSVÄRDA GRAVVÅRDAR

Kriterier

Följande urvalskriterier har använts vid kyrkogårdsinventeringen vid Järnboås kyrkogård för att peka ut de särskilt bevaransvärda gravvårdarna:

- Gravvårdar av gjutjärn eller med järndetaljer
- Gravvårdar av kalksten
- Gravvårdar med speciell konstnärlig utformning
- Gravvårdar med tidstypisk och/eller representativ utformning
- Gravvårdar med titel/titlar
- Gravplatser av person- och bygds-/ortshistoriskt intresse
- Gravvårdar före år 1900
- Gravvårdar med samhällshistoriskt intresse

Gravvårdar av gjutjärn eller med järndetaljer

I urvalet har samtliga gravvårdar med järndetaljer, t.ex. gjutjärnsurna tagits med som kulturhistoriskt värdefulla.

På Järnboås kyrkogård finns ett fåtal gjutna gravvårdar. Samtliga gravvårdar i järn är medtagna i inventeringen.

Gravvårdar av kalksten

Samtliga gravvårdar av kalksten har tagits med i inventeringen på grund av materialets historia och betydelse i länet. Kalksten har sedan medeltiden brutits i Bergslagen främst för att användas vid järnframställningen vid Bergslagens hyttor men även som mursten. Under 1900-talets början fick kalkstenen ett stort uppsving när den rena naturstenen kom på modet.¹ På kyrkogården finns gravvårdar bevarade från tiden mellan 1867-tal till 1948. Även mindre bemedlade lät tillverka gravvårdar i kalksten dock inte lika konstnärligt utformade men med samma typ av grundbearbetning.

Gravvårdarna är i varierat skick, enstaka stenar är olyckligtvis så hårt åtgångna att de särdrag som utmärker stenarna, håller på att försvinna. Stil, ornamentik, symboler och stenhuggeritekniker är ett antal gemensamma drag som förenar ett flertal stenar från olika kyrkogårdar runt om i länet. Gravvårdarna i kalksten är en viktig del av det konstnärliga industrihistoriska kulturarvet i länet.

Konstnärlig utformning

Kriteriet konstnärlig utformning inkluderar både gravvårdar med hantverksmässigt utförande och s.k. ”katalogstenar” som är mer arbetade än medeltalet.

Tidstypisk och representativ för sin tid

I inventeringen har ett antal gravstenar valts ut som tidstypiska eller representativa för sin tid. Syftet är att belysa variationen i stil från olika tidsperioder och även att visa att utformningen av en gravvård var beroende av vilka ekonomiska resurser som stod till buds.

Gravvårdar med person- eller lokalhistoriskt intresse

Information gällande personhistoriskt värdefulla gravvårdar har av tidsmässiga skäl inte kunnat inhämtas.

Den information gällande gravvårdar med personhistoriskt värde har inhämtats från lokalhistoriska böcker och från tidigare inventering.

Titlar/Yrkesgrupper

Inventering av gravstenar och deras inskriptioner ger inblickar i bygdens historia. Gravstenarna berättar om vilka människor som levt och verkat i trakten och ger information om samhällets näringar vid olika tidpunkter i historien. Yrken kommer och går då samhället förändras och ett antal titlar som finns representerade på kyrkogården förekommer inte längre. En annan aspekt är att yrkena talar om klasstillhörighet och social status. Det kan därför vara av stort intresse att uppgifter om yrke och år dokumenteras. Man bör dock ta i beaktande att bevarade gravstenar vanligtvis tillhört dem som hade råd att skaffa sig en gravanordning.

¹ Örebro Läns Museum, Gustafsson, L. (2009) *Y som i Yxhult, Ytong och Mexi från Hällabrottet/Yxhult och Kvarntorp*. Örebro: ÖrebroLäns Museum

Orts-, by- och gårdsnamn

På Järnboås kyrkogård är Orts-, by- eller gårdsnamn frekvent förekommande på gravstenarna. På grund av det stora antalet har därför ingen enskild gravvård enbart värderats utifrån ort-, by- alternativt gårdsnamn. Gravvårdarna är dock bevaransvärda och bidrar med värdefull information om byggdens historia. Gravvårdar med exempelvis ett bynamn värderas lokalhistoriskt innan ett borttagande av gravstenen utförs. Mindre orter som inte bebos idag men som historiskt sett haft stor betydelse för bygden är viktiga att markera genom exempelvis ett bevarande av en gravsten.

Samhällshistoriskt värde

Titel eller inskription som berättar om historiska samhällsförändringar t.ex. utvandringen till Amerika.

ÅTERANVÄNDNING AV GRAVVÅRDAR

I dag är tankar om hushållning och återanvändning av naturens resurser högaktuella. Centrala gravvårdskommittén tog 1998 (uppdaterad 2007) fram en skrift, "Gravvårdar - allmänna råd för bevarande och återanvändning", som belyser möjligheterna till detta, råd för att värna, bevara och återanvända gravvårdarna på kyrkogårdarna. Återanvändning av gravanordningar och gravstenar uppfattas av många som en svår fråga. Det förekommer i Sverige och är på vissa håll en sed men på andra håll en helt främmande företeelse.

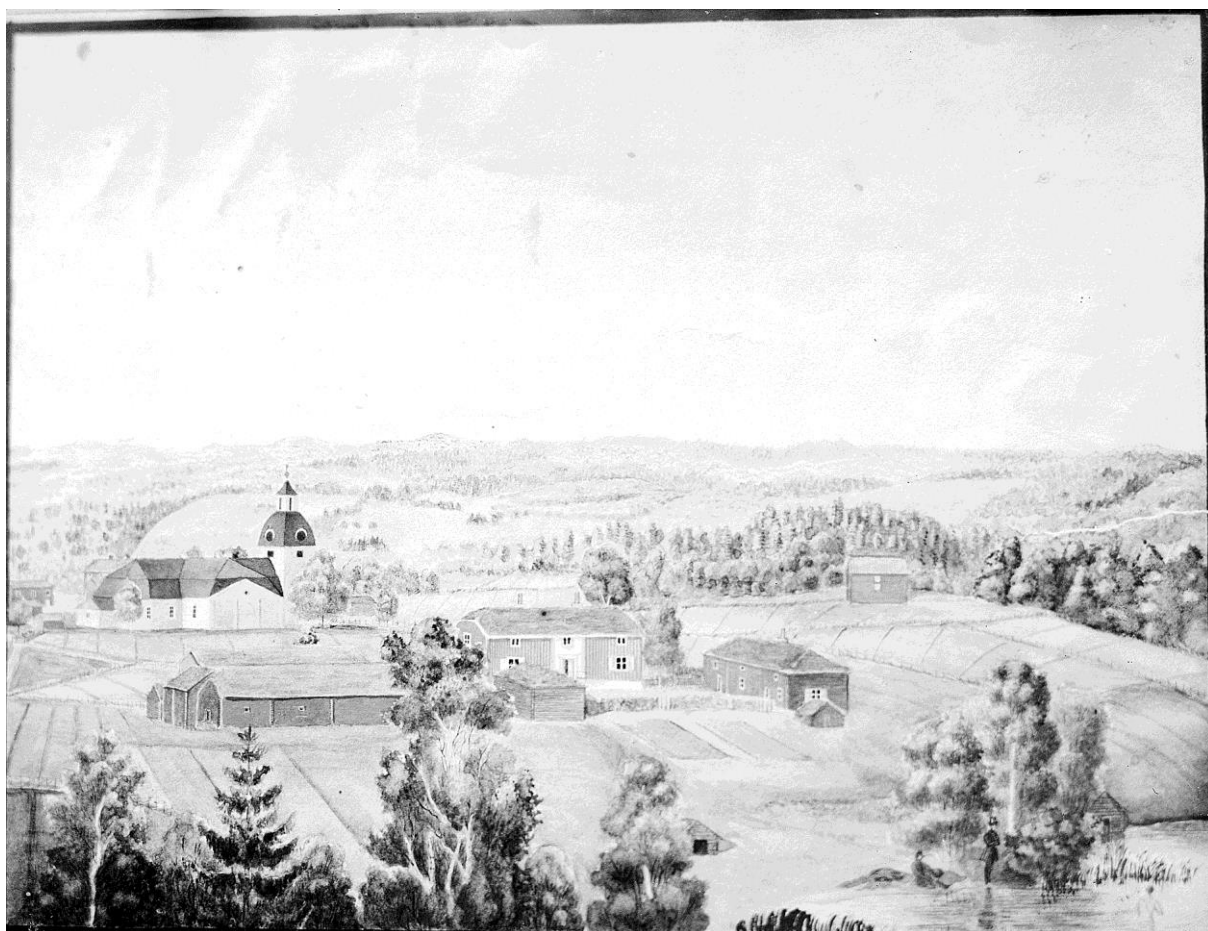

Två goda exempel på kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar som återanvänts samt bevarats på sin ursprungliga plats i kvarter fyra. Gravstenen till vänster har till viss del bevarad bearbetning och dekor och på den högra har framsidan slipats och polerats om och förfädernas namn återgraverats.

Järnboås kyrkogård har kulturhistoriska gravvårdar som går att återanvända. Innan beslut om återanvändning kontaktas Länsstyrelsen i Örebro Län alternativt Örebro Läns Museum. Kyrkogården som helhet utgör ett historiskt dokument och var åtgärd eller förändring kräver att en diskussion förs.

Det är av stor betydelse att strukturen bevaras och att gravvårdar återanvänds i den mån detta är lämpligt. Flertalet gravvårdar har en gravsten som inte är lämplig att omarbota, och där det kulturhistoriska värdet riskerar att påverkas enskilt eller i den miljö/det sammanhang den är placerad i. Att hålla kyrkogården ”levande” är både relevant och möjligt. Goda exempel finns på kyrkogårdar där exempelvis stenramar i ett välbevarat kvarter återanvänts för askgravar eller där befintliga och kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar kompletterats med en mindre liggande gravsten.

Rekommendationer angående enskilda gravvårdar saknas i de flesta fall utan bedöms från fall till fall.

*Utsikt över Finnsjöns bergsmansgård och Järnboås kyrka. Akvarell av Per Daniel Holm, 1848.
Bildkälla: Jernkontorets bildbank.*

HISTORIK BETRÄFFANDE BEGRAVNINGSSKICKET I SVERIGE

Källor: *Kyrkogårdens gröna kulturarv*, *Kyrkogårdsinventeringar av Hille kyrkogård, Gästrikland, Misterhults kyrkogård, Linköping stift och Norra kyrkogården, Askersund*.

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så sätt att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. Vanligt förekommande är att en begravningsplats rymmer ett kapell inom sitt område.

I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar. Kristendomens införande innebar bland annat att bränning av kroppar förbjöds. Längre begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt större utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogården delades upp i olika områden, först mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligtvis av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen fanns i form av stenkors, tumbor och hällar. Enklare människors gravar kunde markeras av en liten kulle eller av ett träkors. Välbärgade människor begravdes redan under medeltiden även inne i kyrkan.

Under 1600-talet var det kyrkorummets, fristående gravkor, inredda gravrum m.m. som utgjorde platsen för de välbärgades gravar medan gemene man begravdes på kyrkogården. Vanligt var att kyrkogården omgärdades av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som den då kallades, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, kallmurad. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på flera sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till men rent praktiskt genomfördes inga omvälvande förändringar på kyrkogårdarna under 1700-talet.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut tilltog protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs smittospridande, ohygieniskt och orsakade stort obehag, framför allt sommartid. I början av 1800-talet genomdrevs en författning som krävde trädplanteringar och striktare planer på nyanlagda kyrkogårdar. År 1815 förbjöds begravningar inne i städer och byar, begravningsplatserna skulle anläggas utanför tätorterna. Dessa bestämmelser kan ses som ett resultat av den debatt som förts under 1700-talet.

De nya kyrkogårdarna var symmetriskt uppbyggda med gångar, kvarter och trädalléer. Trädplanteringar var ett viktigt inslag och framförallt på de nyanlagda kyrkogårdarna där det tillämpades en stram parkkaraktär. Landsortens kyrkogårdar var emellertid fortfarande enkla med sparsam vegetation, möjligtvis hade en trädkrans planterats.

Mot slutet av 1800-talet hade kyrkogårdarna utvecklats till det utseende som vi idag förknippar med en äldre kyrkogård. Fler planteringar hade anlagts samt lummiga alléträd, hängträd och vintergröna häckar. Vid denna tid blomstrade även stenindustrin och gjuteriverksamheten, nya metoder underlättade bearbetningen av hårdare sten som granit och diabas vilket bidrog till att gravvårdarna började massproduceras. Med nya förutsättningar förändrades även gravstenarnas dekor, från sparsam till rikligt ornamenterad med tydlig symbolik. De vanligtvis höga vårdarna av granit, marmor, och kalksten samt järnstaket, gjutjärnsurnor och gjutjärnskors är karaktäristiska för slutet av 1800-talet.

Kyrkogårdar och begravningsplatser indelades i olika områden, dels där den dödes familj fick köpa gravplats, dels områden som var kostnadsfria. Dessa senare områden kallades vanligtvis

allmänna linjen, s.k. linjegravar. Här begravdes människor i den ordning de avled. Detta sätt att begrava ansågs vara mycket fördelaktigt eftersom gamla gravar åter kunde öppnas när kyrkogården var fullbelagd. Följden av detta blev att stora grupper i samhället, de fattiga och anonyma, förblev anonyma även efter döden. Begravningsättet med linjegravar förekom ända in på 1960-talet.

Norr om kyrkan, i kvarter sju, finns kortare sammanhållna bevarade enheter/delar av rader med linjegravar.

Under 1800-talets senare del blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats och påkostade gravvårdar. Samtidigt blev de förmögnas gravvårdar allt mer exklusiva. Parallellt med den strikt anlagda kyrkogården började man mot slutet av 1800-talet anlägga kyrkogårdar med en mindre stram utformning, inspirationen hämtades från den engelska parkens friare former och landskap.

Skogskyrkogårdar, som i Sverige blev populära under 1900-talets första hälft, kan sägas ha utvecklats från den friare parkkyrkogården. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena. Under 1900-talet accelererade massproduktionen av gravstenar och strängare utformningsbestämmelser ledde till att gravvårdarnas variationsrikedom efterhand försvann. Även vegetationens utformning blev enklare. Stora gräsmattor med enkla rygghäckar blev vanliga istället för grusgravar och olika häckarrangemang. Träden är dock fortfarande dominerande på kyrkogårdarna. Skogskyrkogårdarna däremot har en variationsrikedom i formspråk och vegetation, trots att gravstenarna liknar dem på övriga kyrkogårdar.

Gravkvarteren från 1950- och 60-talen kännetecknas av kraven på rationell skötsel och enhetlig utformning. Detta har bidragit till nästan identiskt lika gravvårdar stående i rader med rygghäckar mellan raderna. Gångar såddes igen för att ingå i den allmänna gräsytan, arbetskrävande häckarrangemang eller kantstenar runt vårdarna togs bort och alléträd gallrades ut.

De senaste årtiondena har de stränga reglerna för gravvårdarnas utformning mjukats upp och gett ett större utrymme för personligt formspråk.

JÄRNBOÅS KYRKOÅRD

Järnboås historia i korthet

Trakten kring Järnboås² kyrka har under lång tid präglats av järnhantering. Utmed Rastälven har det funnits hyttor sedan medeltiden och från Moshyttan finns dateringar ända tillbaka till 1100-talet. Som mest intensiv var järnframställningen under 1600-1700-talen. Järnmalm hämtades från Haggruvan, även från Rössbergsfältet, Slotterbergsgruvan, Klacka-Lerberg m.fl. och under 1900-talets första hälft var Järnboås dolomitbrott i produktion. Klacka-Lerberg var socknens sista aktiva järnmalmgruva vilken lades ned 1932.

Näringslivet stimulerades genom att järnvägen Gyttorp- Bredsjö med stickspår till Haggruvan och Lindesby hytta anlades i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Hyttan som byggdes i Lindesby år 1861 kunde bland annat av den anledningen vara i drift ända fram till 1950-talet.

Huvudsysselsättningen inom socknen övergick succesivt från bergshantering till jord- och skogsbruk för att vid mitten av 1900-talet helt dominera näringslivet vid sidan av industri och hantverk. Basnäringarna jord-och skogsbruk har sedan dess haft en påtaglig nedåtgående trend under 1900-talets andra hälft med befolkningsminskning som följd. Dock kan skönjas ett mindre trendbrott från landets negativa glesbygdsutveckling då Järnboås under 2000-talet upplevt en spirande inflyttning. Nyhyttans badanstalt som hade en blomstringstid i mitten av 1950-talet med tillhörande lantbruk, trädgård, kvarn, såg och kraftverk. Under en lång period ägdes anläggningen av Adventisterna för att sedan nyttjas för rehabilitering, vård samt boende för asylsökande.

Järnboås kyrka omges av flera hyttbyar; Lindesby, Finnshyttan och Gammelhyttan i vilka det än finns många välbevarade bergsmansgårdar. Typiskt för många av dessa är de långsmala timmerbyggnaderna med järnskorstenar. Fasaderna är ofta rödmålade och de flacka taken berättar om att taken förr varit täckta av torv. Men här finns även de större mangårdsbyggnaderna i två våningar som blev vanliga under 1800-talets första hälft. Flera av gårdarna har ett ursprung i 1600-talet då Järnboås avsåndrades från Nora socken och bildade egen socken i slutet av 1650-talet.

Järnboås socken administrerade förvaltningsfrågorna fram till kommunreformen 1862 då ansvarsfrågorna delades mellan Järnboås församling som hanterade de kyrkliga frågorna och Järnboås landskommun som förvaldade de borgerliga ärendena. Landskommunen införlivades 1952 i Noraskogs landskommun som 1965 uppgick i Nora stad och som vid den landsomfattande kommunsammanslagningens reformen, 1971 ingick i Nora kommun. Järnboås församling uppgick 2010 i Nora Bergsförsamling.

² En förklaring till namnet Järnboås kan enligt Jan Thurin, pastor och komminister (1783-1820) härstamma från de järnbodar som forntidens bergsmän haft uppbyggda på den ås där kyrkan idag står. Orten har även kallats Järrbåsen eller Jährbooåhs, där jär skulle ha varit en i vattnet utskjutande udde eller rev som när vattnet sjunkit undan visat sig vara en del av rullstensåsen.

Järnboås kyrka

Järnboås kyrka är belägen i Nora bergslag och ingår i ett större område av riksintresse för kulturmiljövården med flera äldre bergsmansgårdar i ett öppet landskap längs Rastälven. I övrigt domineras socknen av skog. I kyrkomiljön ingår förutom kyrka ett församlingshem, tidigare sockenstuga, och en f.d. krog från 1700-talet.

Järnboås kyrka har en korsformad plan med avfasade hörn på långhuset med vidbyggd sakristia i öster och torn i väster med en svängd tornhuv med lanternin. Väggarna är av timmer, klädda med ljust målad slät stående panel och taket täcks av ett valmat mansardtak.

Korsarmarna avslutas upptill med klassicerande gavelfrontoner. Kyrkans nuvarande utseende härrör från utvidgningen 1795 med senare tillkommet koppartak.

Kyrkan uppfördes 1658-59 av timmer med ett åttkantigt rektangulärt långhus och torn i väster. Utvändigt var kyrkan troligtvis spånklädd och målad faluröd och invändigt täcktes kyrkorummet av ett trätunnvalv.

Kyrkan blev efter hand för liten för den växande befolkningen och utvidgades 1795 med korsarmar i norr och söder. Även sakristian i öster uppfördes vid detta tillfälle. I samband med utvidgningen kläddes fasaderna med slät panel och målades ljusa för att likna en nyklassicistisk stenkyrka. Korsarmarna kröntes med gavelfrontoner.

1819 försågs tornet med en ny svängd tornhuv med lanternin.

År 1958-1959 genomgår kyrkan en renovering under ledning av arkitekt Gunnar Hållén med syftet att återskapa en äldre kyrkointeriör. I samband med renoveringen försågs exteriören med ny panel som målades ljus. Under senare delen av 1900-talet har kyrkan bland annat genomgått underhållsarbeten.

http://www.lindebilder.se/details.php?image_id=38061&sessionid=4k80a0oj1h6q3btcdrr0io1d52
(2016-08-15) År 1906.

http://www.lindebilder.se/details.php?image_id=3090&sessionid=4q78jr1k9hudvltmmctpf57vr5
(2016-08-15) År 1930.

Kyrkogårdens historia

Samtliga datum och uppgifter/referat är hämtade ur ÖLM:arkiv om inget annat anges. En utförligare kronologisk historik finns som bilaga (bilaga 2).

När Järnboås kyrka uppfördes i mitten på 1600-talet medförde anläggningen möjlighet till jordfästning inne i kyrkorummet och på omkringliggande markområden. Dock var kyrkorummet endast förbehållet socknens mest välbeställda innevånare vilka oftast var bergsmän. Hur många som hedrades med en sista viloplats i kyrkan är okänt men åtminstone en gravhäll finns bevarad idag vilken förvaras inne i kyrkan. Fattigt folk och gemene man hänvisades till markområdet söder om kyrkan vilket är den äldsta delen på kyrkogården.

Del av avmätningsskarta över Finnshyttan, Järnboås socken, år 1728. Källa: www.lantmateriet.se

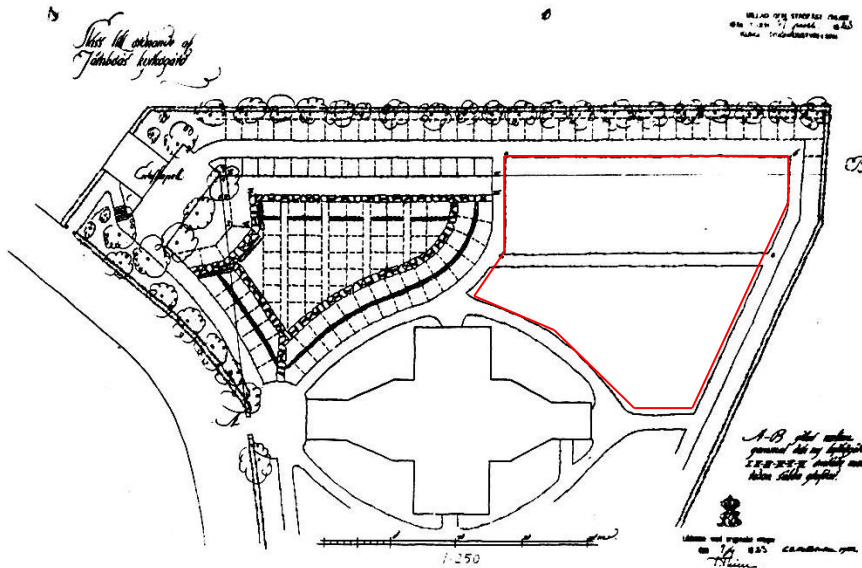
Någon kyrkogård i våra dagars bemärkelse förekommer först på 1800-talet. En karta från 1800-talets mitt ger en antydning om att här fanns en strukturerad kyrkogård med kvartersindelning där de fattiga skildes från de mer välbärgade. I en notering från 1830-talet framgår att där fanns ”murade gravar tillhöriga bergsmän”.

En mindre kvadratisk kyrkogård kan ses på den häradsökonomiska kartan från 1864-67. Källa: www.lantmateriet.se

I takt med att församlingens invånarantal ökade uppstod behov av en större kyrkogård. År 1923 antogs ett förslag om utvidgning på kyrkans norra och nordvästra sida. Samtidigt lät kyrkostämman sätta upp ett spjalstaket i trä runt hela kyrkogården samt att anlägga en

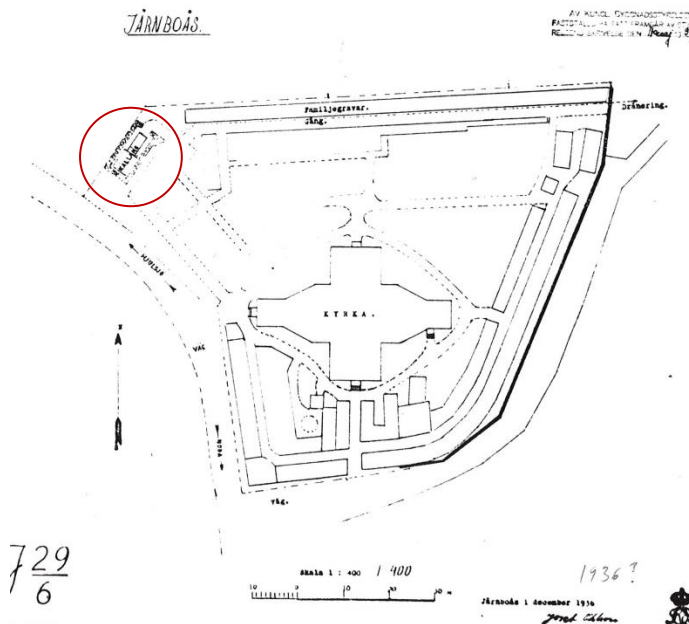
gravkällare i kyrkogårdens nordvästra hörn. Önskemålet var från början att inrätta ett gravkapell med en gravkällare. Förslaget reducerades till att bara omfatta en gravkällare som gjöts i betong och belades med ett tak täckt av asfaltfilt.

Den nya utvidgningen syns tydligt på Hallströms karta från 1922. På västra och norra sidan har en trädkrans av lönnar planterats. Kyrkorådet hade redan sålt gravar trots att förslaget inte var fastslaget hos Kungliga byggnadsstyrelsen. Förslaget gick igenom ändå och köpegravarna med rätt att ligga vid en gång inordnades enligt kartan t.v. Gravvårdar i allmänna linjen, de kostnadsfria gravarna, finns inom det rödmarkerade området. Källa: ÖLMs arkiv.

729
4

C.O. Hallström 1922

Gravkällaren markerad med rött.

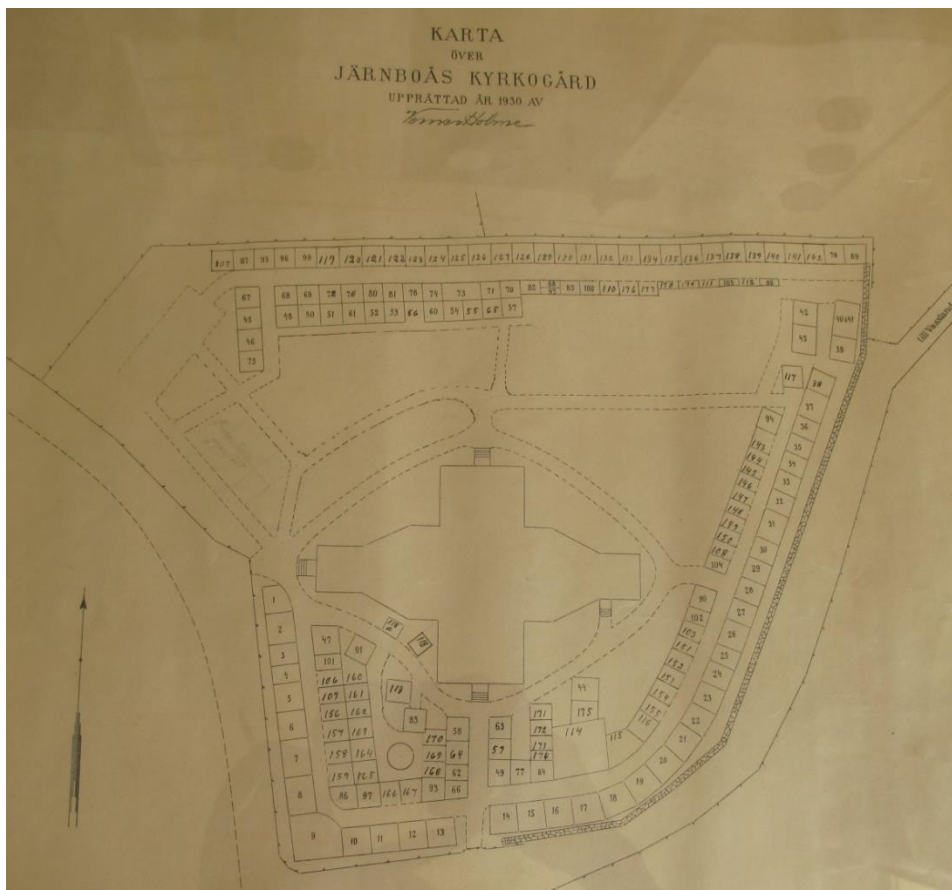
729
6

1936?

Järnsoda 1 december 1936

Jens Olsen

Gravkällaren fanns kvar ända till 1990 då den togs bort eftersom den ansågs utgöra en säkerhetsrisk. Källaren fylldes med sand och täcktes med jord och idag finns bara en gräsbevuxen kulle som synligt uttryck efter gravkällaren.

Karta över Järnboås kyrkogård från år 1930. Kartan finns på expeditionen vid Järnboås kyrkogård.

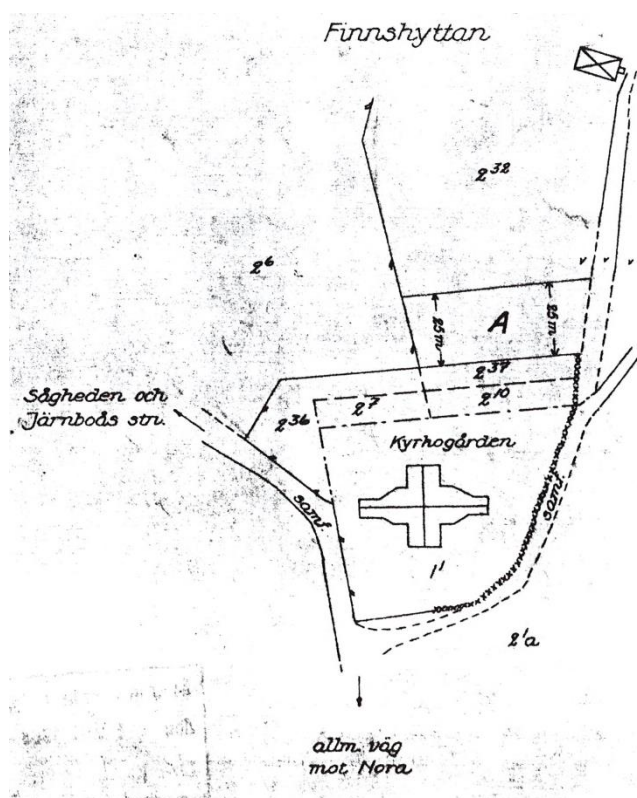
Norra sidan. http://www.lindebilder.se/details.php?image_id=9151&sessionid=4k80a0oj1h6q3btcdrr0io1d52
År 1930.

År 1959 togs alla stenramar, gjutjärnsstaket och häckar runt gravplatserna bort.³

Ytterligare utökning av kyrkogården genomfördes på 1970-talet vilket möjliggjordes genom en donation från Örebro läns landsting. Ett förslag till ny utvidgning utarbetades av Lorenz Vassland vilket godkändes av Kyrkostämman. Domkapitlet i Västerås yttrade sig över förslaget och ansåg att ramplanteringen skulle bestå av lönnar istället för blågran som förslaget förespråkade. Dessutom var man inte nöjd med placeringen av sittplatser i det västra hörnet för man menade att den visuella kontakten med gravarna inte kunde uppnås med den lokaliseringen. Samtidigt med utvidgningen avlägsnades alla grusgångar som delvis ersattes med plattgångar.

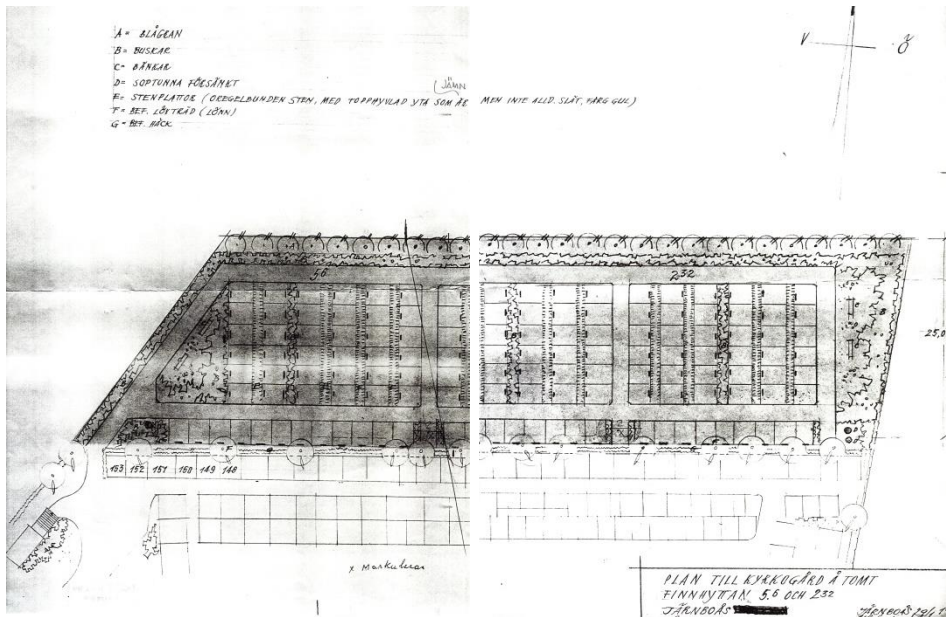
I samband med en översyn av riskerna på kyrkogården på 1980-talet, då kontroll gjordes av gravstenarnas förankring och dubbnig, upptäcktes flera stenar med utgången gravrättsinnehavare. Några av dessa föredrog församlingen att behålla vilka lades i en rad efter nordöstra kyrkoväggen, som blev till vad man kallar ett *lapidarium*, en samling av stenar (efter latinets ord för sten, lapis).

Gravsättning i askurngrav blir allt vanligare och på Järnboås kyrkogård tillkom den första askurngraven på 2010-talet och ytterligare en är på planeringsstadiet.

Karta över del av fastigheten Finnshyttan 2:32 uti Järnboås socken, Noraskogs kommun och Örebro län. A= område om ca 0,15 hektar av Finnshyttan 2:32 avsett att upplåtas till Järnboås församling såsom utvidgning av kyrkogården. Källa: ÖLMs arkiv.

³ <https://www.svenskakyrkan.se/nora/jarnboas-kyrkogard> (2016-02-15).

Plan till kyrkogård å tomt
 Finnhyttan 5.6 och 2.32,
 Järnboås 29/1 1970 (?)
 Källa: ÖLMs arkiv.

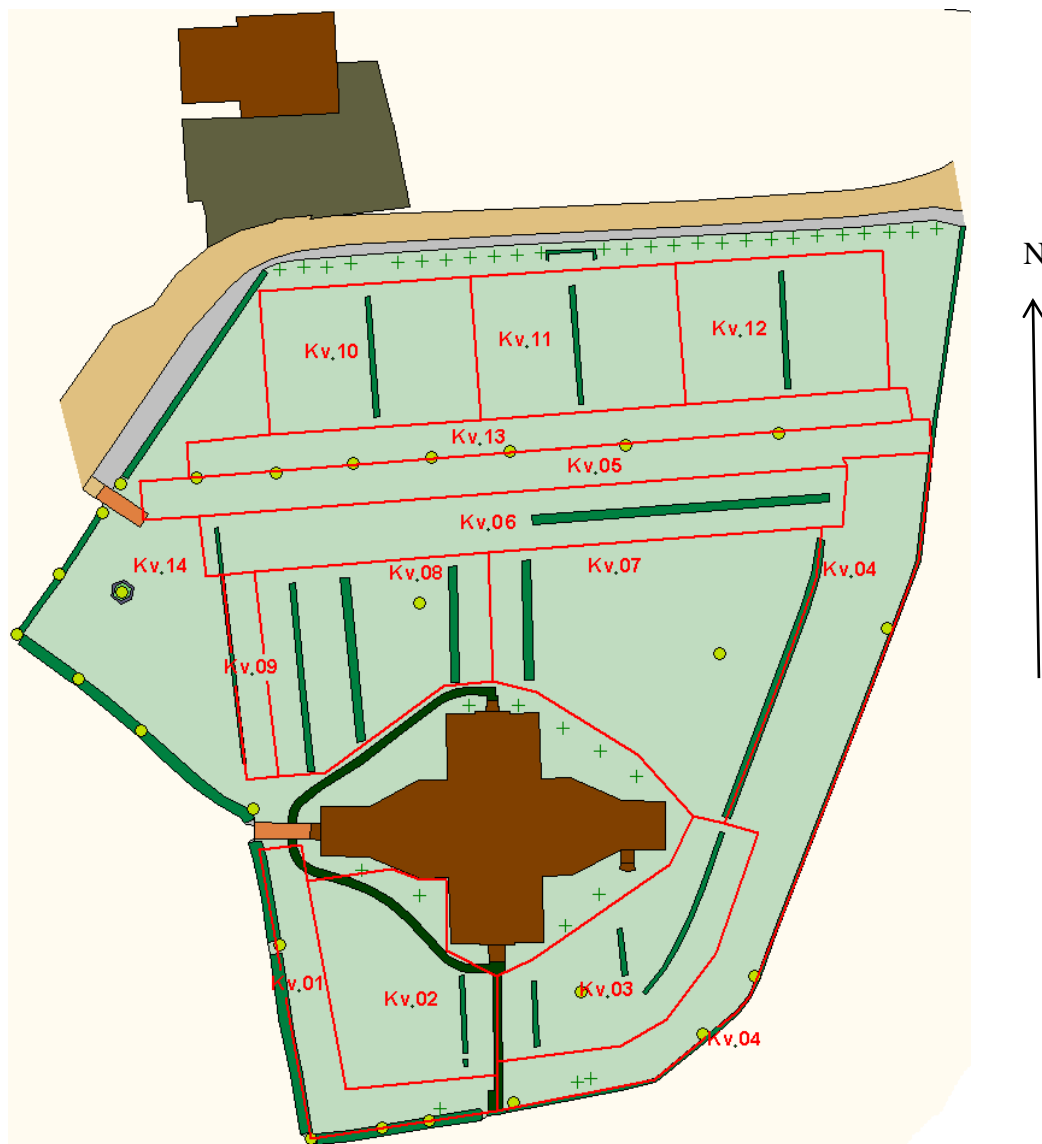
KYRKOGÅRDSBESKRIVNING

Kulturhistorisk karakterisering

Järnboås är en förhållandevis liten kyrkogård med 14 mindre kvarter. Kyrkogården omgärdas i sin helhet av häckar av måbär och oxel, lönn och i norr av sibiriska granar⁴. Två ingångar som leder fram till kyrkan bryter häcken på södra samt västra sidan, ytterligare en ingång i anslutning till parkeringen och ekonomibygnaderna är belägen i nordväst. Kyrkogårdens gravvårdar på södra sidan är placerade i en sammanhängande gräsmatta där någon form av indelning av kvarteren saknas. I kvarter 1 till och med 7 finns huvuddelen av kyrkogårdens äldsta gravvårdar.

Den norra sidan samt utvidgningen i norr har en annan karaktär med mindre gravvårdar, häckar och rygghäckar.⁵ Rygghäckarna delar in kvarteren i rader.

Kyrkogårdens yttre äldre gräns markeras av den trädrad mellan kvarter 5 och 13 som tidigare utgjorde norrsidans trädkrans. Äldre gravvårdar finns längs i anslutning till ingångarna och det går utifrån gravvårdarnas placering att läsa av tidigare gångsystem.

⁴ Dokumentation kyrkogårdar, Järnboås, nr 9, 1997, ÖLM.

⁵ Kulturhistorisk Karakterisering av Järnboås kyrka (2003), Anneli Borg, ÖLM.

Omgärdning

Runt den äldre delen av kyrkogården finns delar av en äldre krans av lönnar bevarad. Längs utvidgningens norra sida växer sibiriska granar samt en häck av oxel. Det finns även ek och enstaka björkar i kvarteren på norra sidan. I kvartern finns i en varierad omfattning rygghäckar. De medelhöga häckarna är starkt förknippade med efterkrigstidens uniforma breda och låga gravvårdar och skiljer till viss mån kvarteren åt.

Den äldre och yngre delen av kyrkogården markeras av en rad med äldre lönnar mellan kvarter 5 och kvarter 13 vilken tidigare utgjorde kyrkogårdens trädkrans. Lönnarna och trädkransens ursprungliga uppgift var vid anläggandet av kyrkogårdarna att skilja vigd och ovigd jord åt och den bestod oftast av en eller ett par arter. Idag har den ett estetiskt värde och förknippas med den ursprungligt anlagda kyrkogården.

Ingångar

Kyrkogården har två ingångar med gjutna grindstolpar och smidesgrindar vilka flankeras av klippta häckar; en i axel med kyrkans västra entré och en i axel med södra korsarmen. Ena staket som stödjer högra grindstolpen vid södra entrén är av. Ytterligare en ingång finns i nordväst i anslutning till parkeringen vid personal- och förvaringsutrymmena.

Västra kyrkogårdsentrén.

Gångsystem

Från kyrkogårdens västra grind leder en bred rad med gjutna markplattor fram till kyrkans ingång varefter denna delar sig, smalnar av och följer fasaden fram till portarna i södra och norra korsarmen. Från södra kyrkogårdsgrinden finns tre rader med gångplattor vilka leder fram till kyrkans södra ingång. Plattorna i gången är glest placerade och av markerande art snarare än funktionell.

Från parkeringen invid kyrkogårdens nordvästra entré är marken vid ingången belagd med gräsarmeringsplattor.

Till vänster finns tre glest placerade plattrader vilka leder fram till södra korsarmens dörrpar. Nedan; längs med kyrkans sydvästra sida finns längs gången en modernt utformad svängd järnbänk som smälter fint in i kyrkogårdsmiljön. Bänken är även avsedd för ljuständningscermoni för avlidna utan gravvård på Järnboås kyrkogård. Arkitekt Peter Ljugné, Nora. Kyrkogårdens nordvästra entré flankeras av två höga äldre lövträd. Markytan är belagd med gräsarmering.

Byggnader

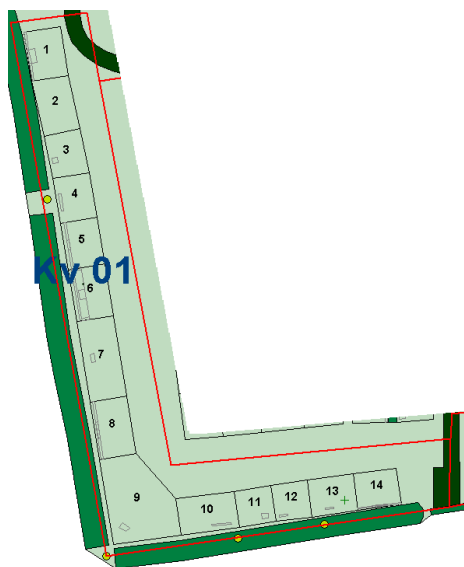
Utanför kyrkogården, på dess nordvästra sida finns i anslutning till parkeringen en mindre rödfärgad teknikbod och bakom granhäcken i norr finns personal- samt förrådsbyggnaden. Väster om landsvägen finns det nyuppförda församlingshemmet, parkeringsplatser samt ytterligare förrådsbyggnader.

KVARTERSBESKRIVNINGAR

Kvarter 1

Kvarteret är beläget söder om kyrkan och här finns de äldsta bevarade gravvårdarna från 1800-talets senare hälft fram till 1900-talets första årtionden. Samtliga gravvårdar är placerade i en sammanhängande gräsyta med ryggarna längs den yttre häcken mellan södra och västra kyrkogårdsentrén. I de båda raderna finns tomma ytor mellan gravvårdarna som uppstått när ramar, häckar alternativt staket avlägsnats.

I kvarteret finns en smidd gravanordning, en gjutjärnsurna på granitsockel, liggande gravstenar samt en hög vård. Två gravvårdar med titeln bergsbrukarsidkaren finns i kvarteret.

Kvarter ett mot den västra häcken som omger kyrkogården.

Kulturhistorisk värdering

Kvarteret visar tillsammans med motstående rader i kvarter två kvarterets tidigare utformning och utgör ett bra pedagogiskt exempel på både begravningskicket med köpta gravplatser, det ursprungliga gångsystem som tidigare följde kvarterets sträckning längs kyrkogårdens yttre ram samt tidens föränderliga stilideal i form och materialval. Gravvårdarnas placering längs häcken visar på den status köpegravarna hade i jämförelse med de mindre, mer centralt, i gräsmattan placerade gravvårdarna.

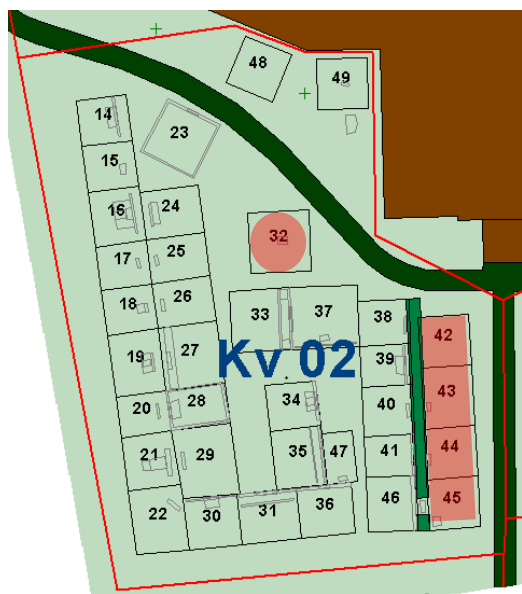
Rekommendationer

- Där gravrätten upphört kan nya gravanordningar tillföras, nya stenar anpassas till intilliggande. Ett flertal gravanordningar är möjliga att återanvända.
- Kvarteret bör inte förtätas snarare skulle en markering av gravvårdarnas storlek av något slag vara önskvärd.

Kvarter 2

Kvarteret ligger söder om kyrkan och väster om den gång som leder från södra entrén fram till kyrkan. Längs kvarterets norra sida, mellan kyrkans södra och västra entré, leder en gång belagd med markplattor. På var sida om mittgången finns häckar av måbär mot vilken gravvårdar är placerade. Gravvårdarna i kvarteret är liksom i föregående kvarter från 1800-talets senare hälft och framåt. Samtliga vårdar är placerade i en sammanhängande gräsyta och längs ett tidigare gångsystem som idag är igenlagt vilket bidrar till att vårdarna verkar på måfå utplacerade i kvarteret.

Mot väst och kvarter ett finns enstaka högre gravstenar samt två stenramar. Övervägande andelen gravvårdar är dock breda låga och tillverkade av bergarten diabas under efterkrigstiden. Stenramar samt rygghäckar har avlägsnats. En större och till stor del överväxt gravvård med stenram ligger längs gången i norr (nr 23). I kvarterets norra del finns även släkten Vassrins gravkammare (grav nr 32). Titlar som nämndeman, kyrkvärd, samt doktor förekommer.

Tidigare nämnda "rumsbildning" kan återskapas med nyplantering av häckar och/eller anläggandet av grusgångar. Fotot nedan visar kvarterets västra och södra yttre rad. Låga breda gravvårdar från 1900-talets mitt.

Kvarter 2, västra samt södra yttre linjen.

Kvarter 2, bild tagen från norr mot sydväst.

Kulturhistorisk värdering med rekommendationer

Raden med gravvårdar längs häcken/gången är en god tidstypisk och välbevarad rad med vårdar från förra sekelskiftet och tillhör kvarterets äldsta.

Rekommendationer

- I kvarteret blir det viktigt att behålla ”ramen” av gravvårdar i kvarterets ytterkant. För att skapa struktur och ”rum” kan med fördel nya rygghäckar eller annan form av avgränsningar mellan raderna tillföras.
- När gravrätter upphör bör borttagande av gravvårdar föregås av en diskussion då det kan bli för glest mellan kvarvarande vårdar. Ett alternativ skulle kunna vara att bevara den yttre ”ramen” av vårdar och omstrukturera kvarterets inre (se karta från 1930 samt 1937).
- Gravvårdar som inte är medtagna i inventeringen kan med fördel återanvändas och om möjligt bör dekoren bevaras.

Kvarter 3

På motsatta sidan om kvarter två, dvs öster om södra mittgången ligger kvarter tre. Kvarteret har likt tidigare kvarter äldre gravar från 1800-talets senare del vilka blandats upp med yngre gravvårdar. Tre stycken rygghäckar skapar en viss rumslighet, där samtliga gravvårdar med ett fåtal undantag står med ryggen mot en häck alternativt annan gravvård. Längs den östra rundade häckens södra sida finns höga familjegravar vars stenramar delvis har tagits bort. I kvarterets södra del domineras kvarteret av en mycket stor gravvård med järnstaket. I kvarteret finns även ett gjutet kors samt en äldre vård i kalksten som representerar två på kyrkogårdarna idag ovanliga material. En stenram finns vänd mot södra gången. I kvarterets västra del finns främst låga breda gravvårdar från 1900-talets mitt. Förekomsten av titlar är god och både bergsman, bergsingenjör, kyrkoherde, banmästaren samt ålderman förekommer.

*Kulturhistoriskt värdefulla rader
och vårdar markerade med rött.*

Kulturhistorisk värdering

Vårdar längs den västra häcken samt familjegravarna längs östra häcken visar tillsammans med gravvårdarna i intilliggande kvarter på både begravningskicket med köpta gravplatser längs kvarterets ursprungliga gångsystem samt det stilideal som rådde vid årtiondena runt förra sekelskiftet fram till århundradets mitt. I kvarteret finns kyrkogårdens enda bevarade järnstaket.

Rekommendationer

- Gravvårdar med titlar, ort-/by- eller gårdsnamn bevaras. Återlämnade/tomma gravrätter föreslås återanvändas, i liknande utformning och storlek.
- Stenramen längs västra häcken friläggs.
- Stenkonservator kontaktas för åtgärdsförslag på kalkstensvården (grav nr 53).

Bilden visar västra delen av kvarteret med delar av kvarterets ursprungliga gångsystem med större familjegravar placerade längs grusgångarna. Årtal och fotograf okända.

Kvarter ,3 fotat ur samma vinkel. Stenramar har avlägsnats och rygghäckar planterats.

Kvarter 3, östra häcken med en tidsmässigt blandad rad med gravvårdar.

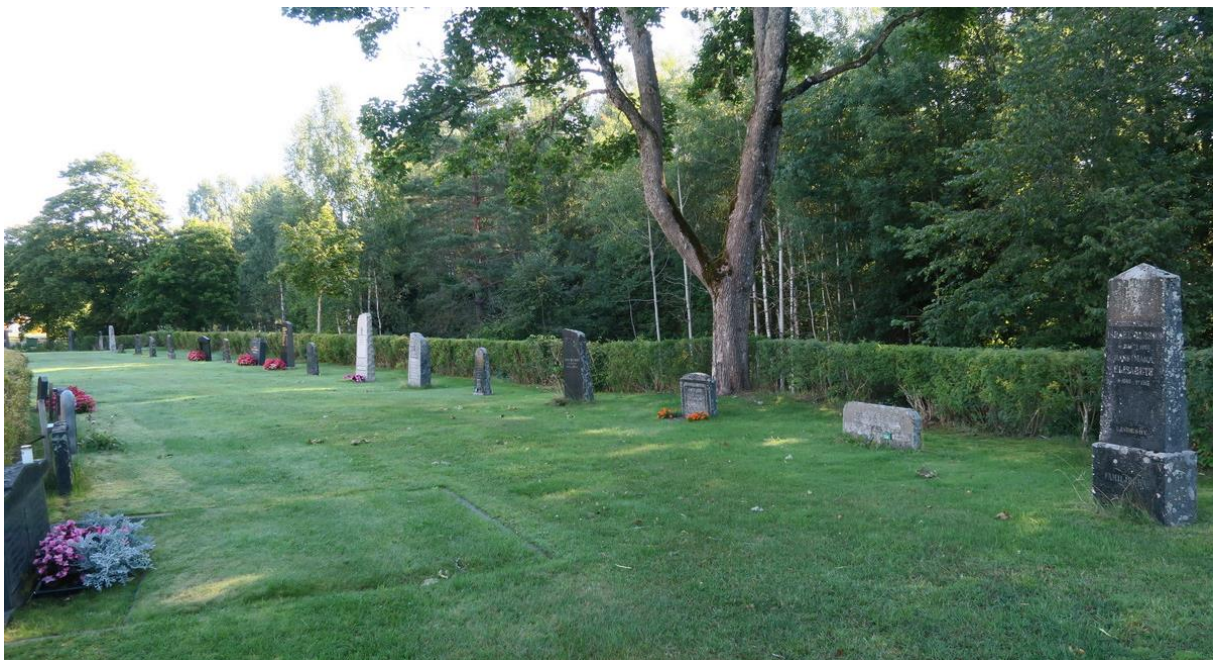
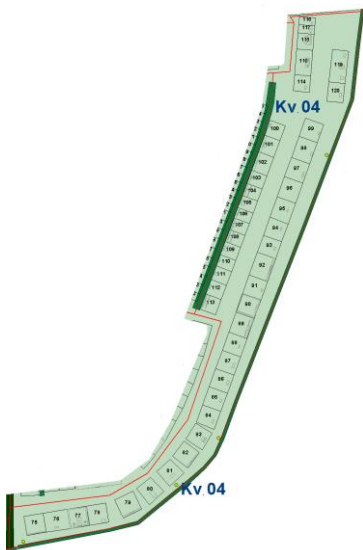
Kvarter 3, foto från kyrkans södra ingång mot sydost.

Kvarter 4

Kvarteret sträcker sig längs sydöstra samt hela den östra sidan av den äldre kyrkogården. Delar av en äldre trädkrans av lönnar finns innanför häcken. Kvarteret domineras av höga familjegravar från 1900-talets första årtionden med mot norr parallella rader av vårdar. Längs den norra häcken finns företrädevis små breda vårdar från 1930-tal till 1970-talet.

Gravvårdarna är höga, ofta i diabas och i flertalet fall med polerade framsidor med enkel blästrad tidstypisk utformning i form av exempelvis stjärna, kors eller ekblad. Sidor och baksida har på dessa stenar oftast en bearbetad, huggen yta vilken mot sekelskiftets mitt försvinner allt mer.

I kvarteret förekommer titlar med anknytning till bygden och bruket, exempelvis bergsman samt titlar knutna till 1800-talets senare del och industrialismen; trävaruhandlaren, byggmästaren, sågverksägare, garvaren, lärarinnan samt nämndemannen.

Kvarter 4 fotat från söder mot norr.

Kulturhistorisk värdering

De höga stenarna i sig är värdefulla dels som sociala statusmarkörer och dels som en markering då diabasen blev populär som stenmaterial. Gravstentypen förekom under andra halvan av 1800-talet fram till 1920-talet och på landsortskyrkogårdarna främst under den senare delen av perioden. Gravvårdarna längs häcken utgör ett mycket gott exempel på tidsperiodens gravstensideal. I kvarteret finns goda exempel på återanvända gravvårdar.

Rekommendationer

- Vårdar med titlar och/eller Orts-/by alternativt gårdsnamn bevaras. Övriga vårdar medtagna i inventeringen bör återanvändas. Om möjligt bevaras dekor och bearbetning.

Kvarter 5

Kvarteret är beläget i norr längs med den rad av lönnar som utgjorde kyrkogårdens tidigare yttre gräns och som numer markerar den utvidgning som genomfördes 1973. Samtliga gravvårdar är vända mot söder och står i en sammanhängande gräsyta. I kvarteret finns ett flertal låga och breda gravvårdar från 1930-1950-talet. Invid den nordvästra kyrkogårdsentrén finns fem gravvårdar från 1920-talet av mer blandad karaktär. I kvarteret/raden förekommer titlar som överläraren, gruvfogden samt lantbrevbäraren. Avseende stenarnas dekor karaktäriseras gravvårdarna av klassiska mönster och religiösa symboler.

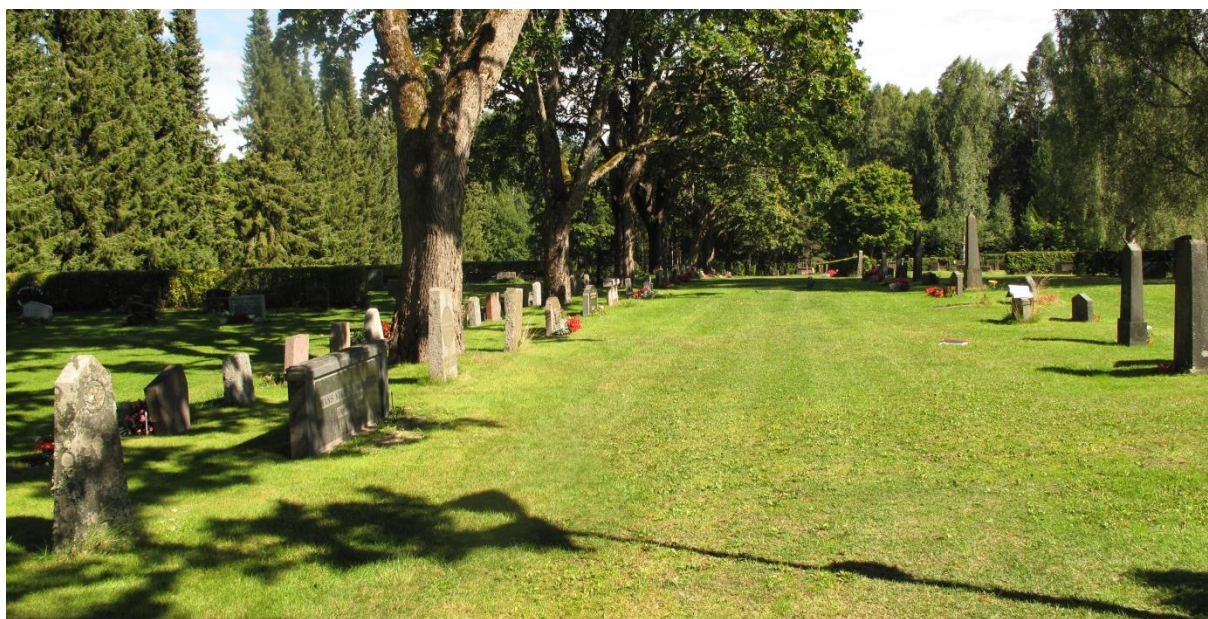
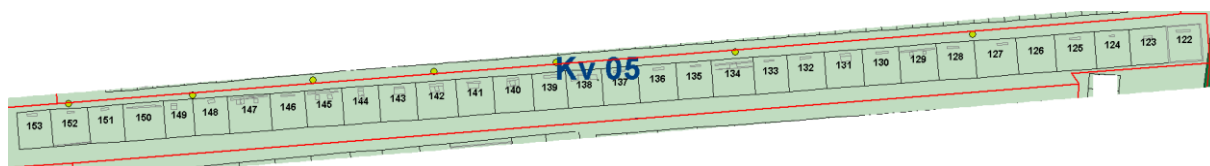

Foto från väster med kvarter 5 på vänster sida.

Kvarter 5 längs trädraden samt norra delen av kvarter 6.

Kulturhistorisk värdering

Kvarteret är välbevarat och homogent med få inslag av senare gravvårdar.

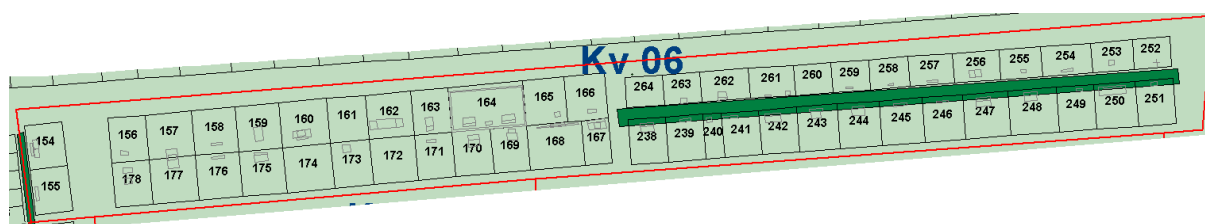
Rekommendationer

- Där gravrätten upphört återanvänds med fördel gravstenen alternativt anpassas nya vårdar till intilliggande i form och storlek.

Då gravvårdar med ort-, by- eller gårdsnamn inte medtagits enbart på grund av detta kriterium är det oerhört viktigt att kontakta exempelvis hembygdsföreningen för att säkerställa en geografisk mångfald av vårdar.

Kvarter 6

Kvarteret är långsmalt, beläget norr om kyrkan i väst-östlig riktning samt ligger parallellt med och söder om kvarter fem. Gravvårdarna ligger i en sammanhängande gräsyta och består av två rader vårdar med ryggarna mot varandra alternativt mot en häck i kvarterets östra del. I kvarteret finns både höga granitvårdar från 1910-20 tal liksom mindre vårdar intill tujahäcken. Titlar så som skogsvaktare, bergsman, järnvägstjänsteman samt gruvfogde finns i kvarteret. Enstaka vårdar från 1910-talet finns. Norra delen av kvarteret med äldre gravvårdar från 1910-1930-talet. Södra sidan är av en mer uppblandad karaktär med inslag av nya gravvårdar.

Kvarter 6, åt öster.

Kvarter 6, åt väst.

Kulturhistorisk värdering

Äldre höga vårdar närmast ingången samt mindre liggande vårdar i kvarterets östra del visar på kvarterets tidiga anläggande.

Rekommendationer

Då kvarteret blandats upp är det viktigt att bevara äldre mindre och stora gravvårdar liksom mångfalden av vårdar med tanke på årtal, form samt material.

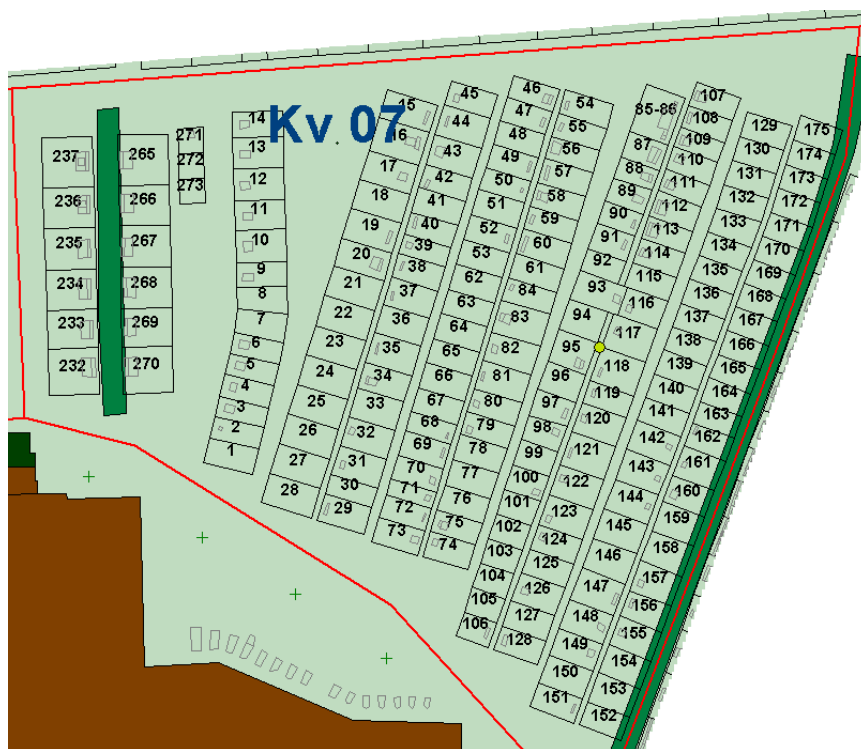
- Mångfalden av gravvårdar bevaras, vårdar som saknar titel, by-, Orts- eller gårdsnamn kan återanvändas.
- Då gravvårdar med ort-, by- eller gårdsnamn inte medtagits enbart på grund av detta kriterium är det oerhört viktigt att kontakta exempelvis hembygdsföreningen för att säkerställa en geografisk mångfald av vårdar.

Kvarter 7

Kvarteret ligger nordost om kyrkan och dess norra entré. Kvarterets östra sida gränsar mot den häck som skiljer kvarteret från kvarter fyra. I denna del av kvarteret växer även en äldre björk.

I kvarterets västra del, invid norra entrén finns två rader med parallella gravvårdar från 1960 och 1970-talet placerade med ryggen mot en tujahäck. Gravvårdarna är breda och låga och företrädesvis i diabas med asymmetrisk dekor av kors alternativt en strålande stjärna. I denna del av kvarteret finns även ett fåtal liggande gravstenar från 1921 (nr 271-273).

I kvarterets östra del finns ett antal kortare sammanhängande rader med linjegravar från 1920-tal till och med 1950-talet. Samtliga gravvårdar är placerade med sidan i nord-sydlig riktning och ligger i en sammanhängande gräsyta. I denna del av kvarteret finns även senare gravvårdar. Ett antal smidda äldre kors finns i kvarterets sydöstra hörn.

Bilden visar en för tiden, 1900-talets första kvartal, vanlig uppdelning av kvarteret. Större familjegravar vända mot grusgången och mindre linjegravar i kvarterets mitt. Familjegravarna har idag ryggarna mot en häck och hör till kvarter 4. Fotograf och årtal okända.

Smidda kors vilka kan ses till vänster på den övre bilden.

I förgrunden syns kortare sammanhållna enheter med linjegravar från bland annat 1930-talet. Invid häcken finns karakteristiska vårdar från 1960-1970-tal.

Klippta häckar på ömse sidor om kyrkans norra entré.

Kulturhistorisk värdering

På flertalet kyrkogårdar runt om i länet har allmänna linjens gravstenar tagits bort och kvarteren rekonstruerats vid anläggandet av nya kvarter. I Järnboås finns ett flertal korta delar av rader med linjegravar bevarade som åskådliggör samhällets mindre bemedlade sockenbors gravvårdar vilka skiljer sig avsevärt från familjegravarnas utsmyckade och representativa gravstenar. Gravstenarna i allmänna linjens kvarter är i flera fall välarbetade kopior av sina

större förebilder. I kvarterets västra del markerar klippta häckar samt låga breda gravvårdar kyrkans norra ingång

Rekommendationer.

- Sammanhållna rader med linjegravar bevaras för att visa på allmänna linjens omfattning. Gravstenar i kronologisk ordning avseende datum och årtal visar på ett pedagogiskt sätt systemet med allmänna linjen. Vid allt för glesa rader bevaras korta sammanhållna enheter.
- Linjegravarna bör lyftas upp till ursprunglig nivå för att synliggöra raden.
- Smidda kors i allmänna linjen bevaras.
- Stenkonservator kontaktas för åtgärd på kalkstensvård nr: 128.
- De gravstenar invid norra entrén som inte är medtagna i inventeringen utgör dock en viktig del av inramningen och bör om möjligt återanvändas alternativt att en ny gravsten anpassas till intilliggande stenar.
- Då gravvårdar med ort-, by- eller gårdsnamn inte medtagits enbart på grund av detta kriterium är det oerhört viktigt att kontakta exempelvis hembygdsföreningen för att säkerställa en geografisk mångfald av vårdar.

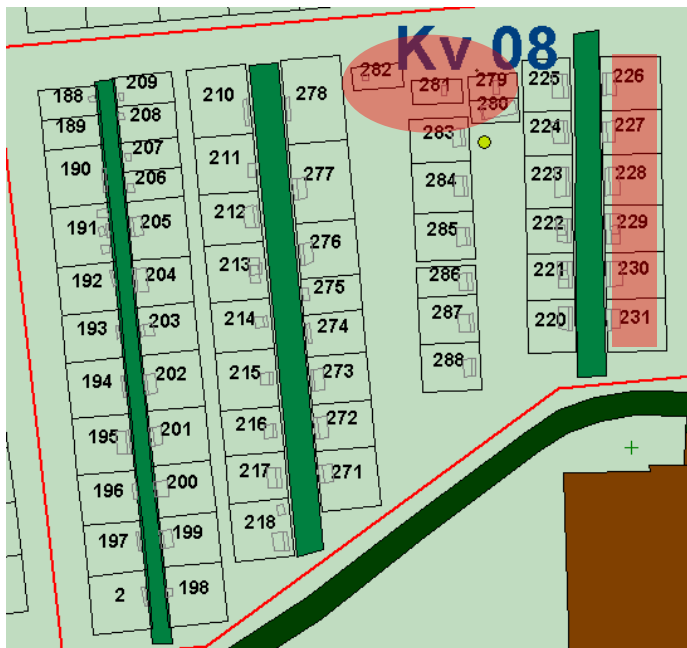

Kalkstensvård, grav nr 128, i kvarter 7. Foto till vänster från år 1997, höger år 2016.

Kvarter 8

Kvarteret ligger norr om kyrkan, nordväst om norra entrén. Tre tuihäckar i nord-sydlig riktning delar in kvarteret i mindre enheter. I kvarterets östra del växer en äldre björk invid tre äldre gravvårdar från förra sekelskiftet (se bild s. 38). Gravvårdarna är till största antalet från 1950 till 1960-talet och övervägande andelen utgörs av familjegravar. Enstaka vårdar finns från sent 1800-tal samt tidigt 1900-tal liksom ett mindre antal nya gravvårdar. Gravvårdarna är både låga och breda med en blandning av efterkrigstidens symmetriska och klassicistiska dekor samt från tiden efter 1960-talet då utformningen blev asymmetrisk med ofta ett dekorelement på ena sidan av inskriptionen. Nutida gravvårdar är centralt placerade i en rad i kvarterets mitt.

I kvarteret märks tydligt att bruket med att använda titlar avtog markant under mellan- och efterkrigstiden, de titlar som förekommer härstammar främst från äldre traditionella titlar som kyrkovården, bergsmannen, byggmästaren och byggnadsförman men även ett fåtal titlar med mer moder anknnytning som studeranden och ingenjör finns representerade.

Gravvård nr 226-231 samt dess rygghäck markerar kyrkans norra ingång (röd markering) Radens karaktär bör för helhetsintrycket inte ändras, häckarna med dess homogena rad av gravvårdar skapar en enhetlighet. Den röda ovalen markerar en mindre gruppering av vårdar från tidigt 1900-tal.

En mindre gruppering av äldre vårdar finns i kvarterets nordvästra del.

Gravvård nr 271-277, breda låga gravstenar samt en tidigare vård från 1905.

Kulturhistorisk värdering

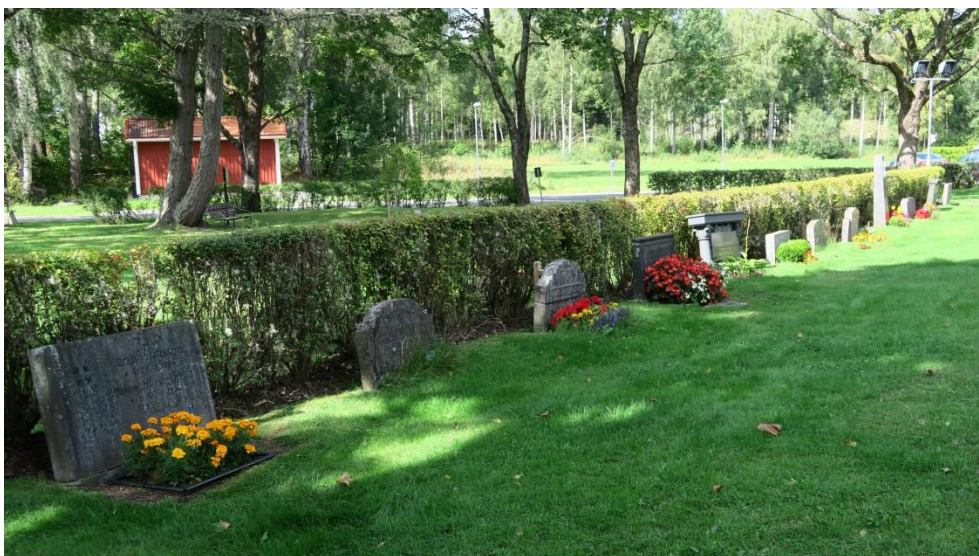
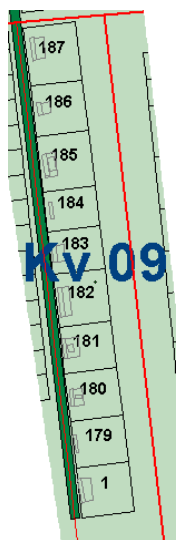
Kvarteret är homogent med övervägande antal vårdar från 1950- och 1960-talet. De äldre vårdar som finns från sent 1800-tal och 1920-talet smälter fint in raderna och visar på norrsidans tidigare utformning.

Rekommendationer

- Gravvårdarna invid kyrkans norra entré utgör en viktig del av dess inramning och borttagande av gravstenar bör föregås av en diskussion.

Kvarter 9

Kvarteret är litet, långsmalt och består av en rad med gravvårdar vilka samtliga är placerade med ryggen mot en tuihäck. Kvarteret gränsar mot kvarter åtta i öst och kvarter 14 i väst. Gravvårdarna är breda låga och huvudsakligen från 1950-talets början med enstaka vårdar från senare årtionden samt en vård från 1924. En äldre titel, bergsmannen, finns i kvarteret.

Kulturhistorisk värdering

Raden med gravvårdar från 1950-talet är välbevarad med enstaka äldre och yngre inslag. Vården från 1924 (nr 186) visar på att kvarteret vid dess nyanläggning troligen strukturerats för att inberäkna äldre befintliga vårdar. I raden finns en bred och mycket välarbetad vård som visar på att exempelvis stenens bredd och utformning istället för höjd kunde uttrycka den gravsatta och dess familjs status (nr 182).

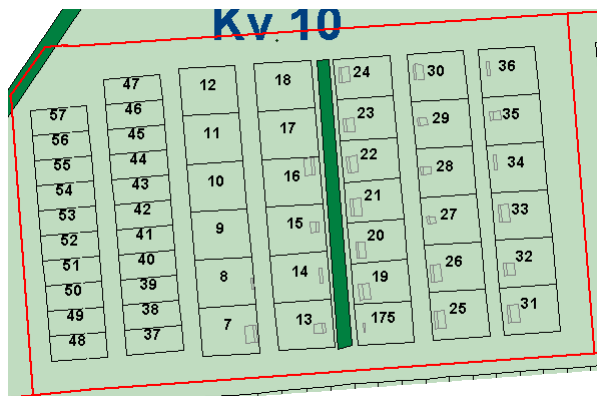
Rekommendationer

- Kvarterets enhetlighet är värd att värna om varför gravvårdar där gravrätten upphört om möjligt bör återanvändas. Om en ny sten tillförs kvarteret bör denna anpassas till kvarterets övriga vårdar.

Kvarter 10, 11, 12

Kvarteren ligger i rad i väst-östlig riktning i kyrkogårdens nordligaste del och skiljs åt av klippta måbärshäckar. Kvarteret visar tydligt att bruket med att använda titlar avtog efter 1950-talet. På grund av kvarterens låga ålder är dess gravstenar inte medtagna i inventeringen.

Kvarter 10

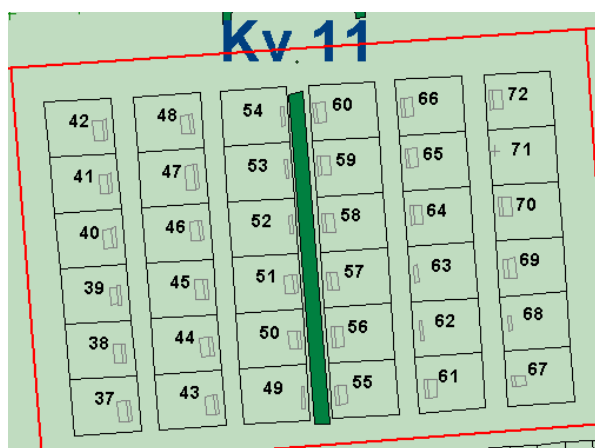

Kvarteret delas av en häck i nordsydlig riktning. Ett fåtal vårdar från 1984 till 2015 finns på dess västra sida och från 1984-1995 på dess östra sida. Stenmaterialet är granit med dekor av kors, strålande stjärnor, träddungar, fåglar etc., oftast placerad ovan alternativt till vänster om inskriptionen.

Kvarter 10, väster om den häck som delar kvarteret i två sidor.

Kvarter 11

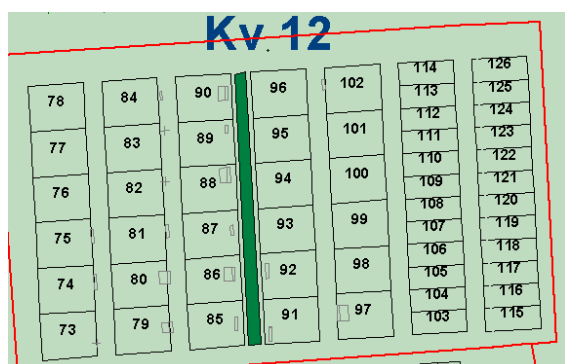

Majoriteten av gravvårdarna är, på kvarterets västra sida, rektangulära, breda samt låga av granit med i flertalet fall dekoren placerad till vänster om inskriptionen. Kvarterets gravvårdar är från 1970-1980-talet.

Kvarter 11, västra sidan.

Kvarter 12

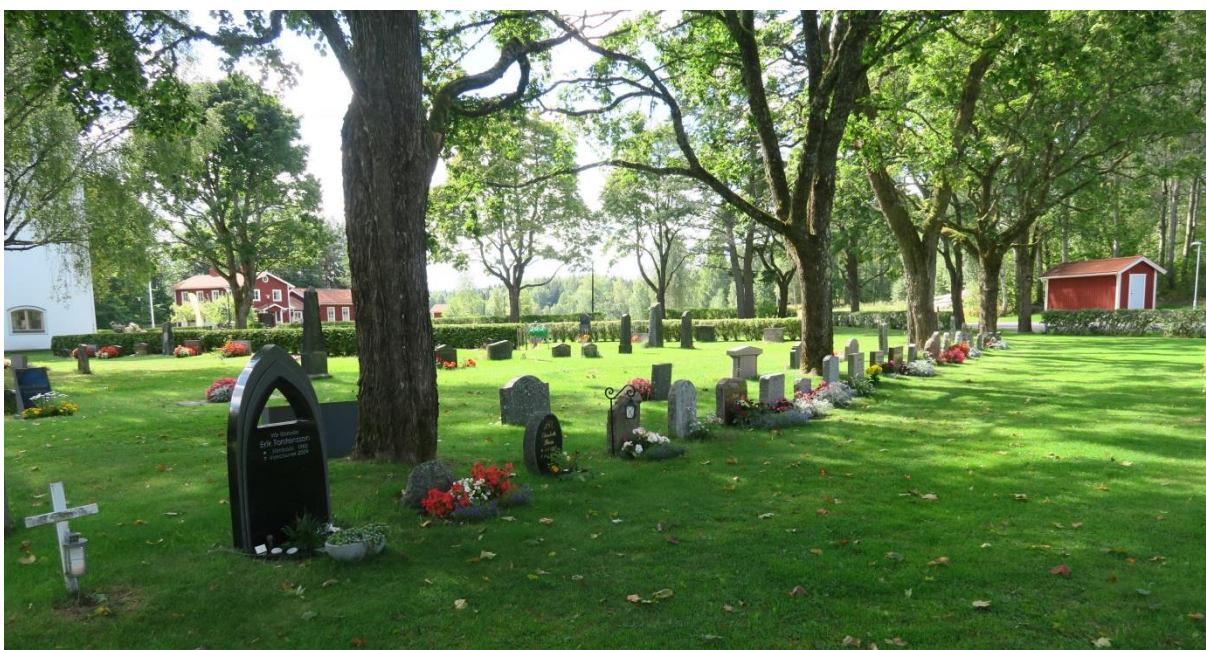
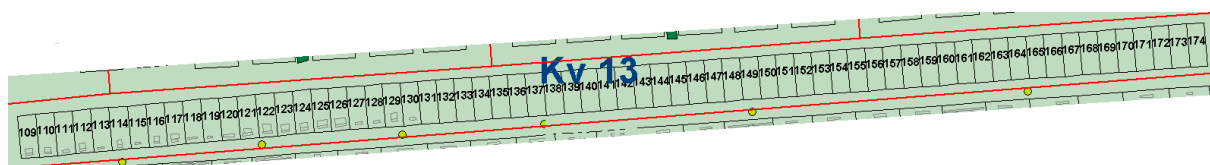
Kvarteret utgörs av kistgravar från 1990-tal till 2000-talet. Gravstenarna vilka har bearbetad slät framsida, ofta polerad, kombineras med grovt bearbetade sidor. Formen är asymmetrisk med en enkel dekor och stenmaterialet är i de flesta fall granit. Öster om häcken finns både kist- och urngravar.

Kvarter 12, västra sidan.

Kvarter 13

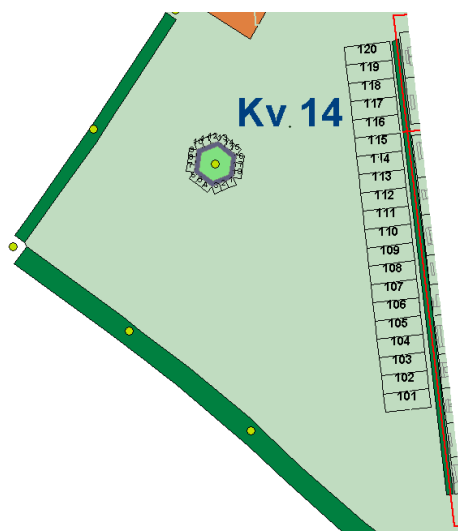
Kvarteret är beläget söder om kvarter tio till och med tolv och består av en rad med urngravar från 1970-tal till 2000-talet. Kvarterets södra sida gränsar mot den rad med lönnar som markerar gränsen mellan de båda senare utvidgningarna. I kvarteret förekommer en mångfald i fråga om utformning av gravstenarna. På grund av kvarterets låga ålder är dessa inte medtagna i inventeringen. Titlar före 1980 saknas.

Personligt utformade gravstenar längs den tidigare norra delen av trädkransen.

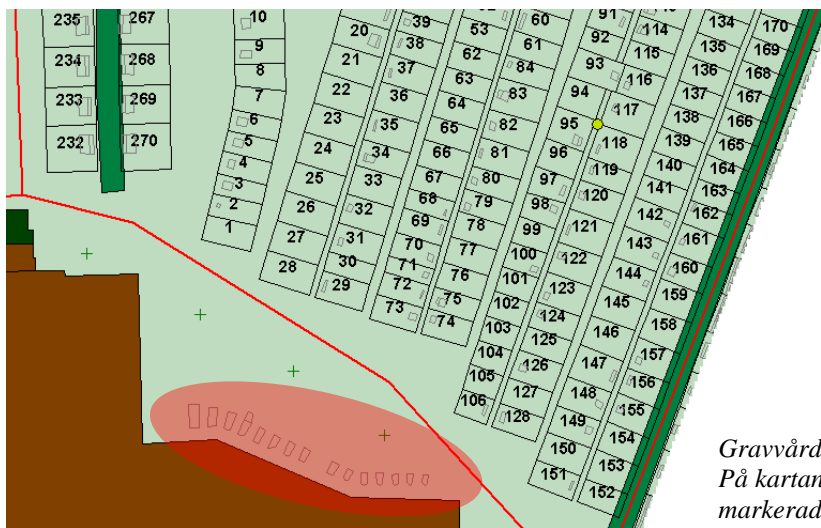
Kvarter 14

Kvarteret är beläget väster om kyrkogården. Ett fåtal gravvårdar finns i dess östra del längs den häck som gränsar mot kvarter åtta. I kvarterets västra del finns en sex-kantig askgravlund av röd granit. I kvarterets norra del fanns tidigare en gravkällare, idag igenfylld.

Lapidarium

Längs med kyrkans nordöstra sida finns en rad med gravstenar från 1910-1940-tal som flyttades i samband med att gravstenarna på 1980-talet säkerhetskontrollerades. Stenarna var tidigare stående men har nu lagts ned. I raden med stenar finns två stycken med titel; bergsmannen samt predikanten.

Gravvårdarna i lapidariet följer kyrkans form. På kartan till vänster är gravstenarna markerade med rött.

GRAVVÅRDAR ÖVER PERSONER AV LOKALHISTORISKT INTRESSE ⁶

Kvarter 1

Gravplats 7

I en av kyrkogårdens äldsta bevarade gravar ligger bergsbruksidkaren Olof Nilsson, 1808-1879 och hans hustru Kristina Olsdotter, 1813-1859.

Gravsten av ljusröd granit och är rest av dottersonen Viktor Eriksson, enligt texten.

Kvarter 2

Gravplats 32

Wassrins familjegrav, Vassland. Wassrin var bruksidkare från Vassland. Under gravstenen finns en gravkammare.

Kvarter 3

Gravplats 53

Åldermannen Hans Hansson, från Lerslätten, 1794-1867. På gravstenen finns ett stycke ur predikaren: ”Ty Stoftet måste återkomma till jord igen Såsom det varit hafver och anden till Gud igen den honom Gifvit hafver.” Kalksten.

Gravplats 59

Per Persson i Vassland, 1804-1886, brukspatron.

Gravplats 61

En annorlunda gravvård har Marja Hansdöter. Tre bokstäver i texten är fel- eller upp- och nedvända. Gjutjärnskors.

Gravplats 58

Magnus Holme, 1848-1930, bergsingenjör. Familjegrav. Enda kvarvarande järnstaketet på kyrkogården.

Kvarter 4

Gravplats 77

Oskar Johansson från Vassland. Bergsman.

Gravplats 81

Israel Olsson, Det står Israelsson på gravstenen. 1841-1905, bergsbruksidkare från Lindesby. Hög gravvård av svart granit.

Gravplats 98

Något senare var PE Ramström, 1842-1924, kyrkoherde i församlingen. Stor gravvård i granit.

Gravplats 100

Stora gravstenar av granit har rests över församlingens präster. En av dem var Alexander Holm, 1804-1888, kyrkoherde i församlingen. Stor gravvård i granit.

⁶ källa: Dokumentation kyrkogårdar, nr 9, 1997, ÖLM

BRISTER OCH ÅTGÄRDER

De gravvårdar som värderats som kulturhistoriskt värdefulla och som saknar gravnummer har givits en bokstavsbenämning på församlingens gravkartor vilka finns med i rapporten. Vart kvarter har en ny uppsättning bokstavsbenämningar. Information finns även på blanketten över den kulturhistoriskt värdefulla gravvården.

Gravvårdar av kalksten

På Järnboås kyrkogård finns gravstenar och hällar av kalksten som alla, oavsett skick, är medtagna i inventeringen.

Gravvårdarna åldras och det är skillnad på olika stensorters motståndskraft. Kalkstenen är en sedimentär bergart med en porös sammansättning. Skikten har olika hårdhet så skadorna uppstår därför selektivt i svaga zoner med sprickor, skiktning och vittring. Den synliga skadan är oftast ett resultat av flera samverkande nedbrytningsfaktorer.

Kalkstenen är känslig i samband med att den blir fuktig under höst- och vintertid. När vatten som trängt in i stenen fryser spränger den sönder stenen. Andra skadeorsaker kan vara att utfällningar sker i form av salt som spränger sönder stenen. Vittring kan även ske kemiskt genom reaktion på grund av föroreningar i luft och regn.

De gravvårdar av kalksten som är kulturhistoriskt värdefulla bör så snart som möjligt få någon form av skydd, exempelvis i form av en huv av trä, plåt eller kopparplåt. Som ett nästa steg bör en konservator eller sakkunnig konsulteras för lämplig åtgärd. I ett antal fall behövs akuta insatser för att rädda gravvården. Ett tydligt exempel är gravplats nummer 128 i kvarter 7 samt gravplats nummer 53 i kvarter 3. Gravvårdarna har stor kulturhistorisk betydelse, dels på grund av stensorten, dess utformning liksom stenens ålder.

Bilderna ovan visar på olika skador som gravvårdar av kalksten kan ha, vittring, skador efter frostsprängning, sprickor m.m.

Gravvårdar av järn/gjutjärn - industrihistoria

Konsten att gjuta i järn är känd sedan länge och redan på 1600-talet gjöts gravhällar. Gjuttekniken utvecklades och förfinades och det gjutna järnet kom med tiden att bli vanligare än smidesjärnet. Under 1800-talets andra hälft utvecklades gjuttekniken samtidigt som priset på järn sjönk. Av gjutjärnet konstruerades allt från bärande konstruktioner som broar, byggnadselement, växthus till trädgårdsföremål och gravvårdar. Gravvårdarna blev ett sätt för

den välsituerade medelklassen i staden och den mer förmögna landsortsbefolkningen att visa på sin betydelse även efter sin bortgång.

Att gjuta i form krävde både en formgivare, modellsnickare och gjutare vilket visar på hantverkets betydelse. Varje gravmonument hade dessutom sina egna specifika dekorelement och symboler samt inskription vilket gjorde den unik. I slutet på 1800-talet blev gjutjärnet omodernt då intresset för det naturliga ökade och det smidda järnet åter blev populärt. Staket, monument och urnor från denna begränsade period är därför ett viktigt arv; över stilhistorien, materialet samt över industrialismen. Oftast saknas uppgifter om formgivare, vilka modeller som producerades samt vilka gjuterier som fanns. Kyrkogårdarnas bevarade gravvårdar av gjutjärn utgör därför ett slags anonymt produkt- och företagsregister över modeller, formgivare och gjuterier.

Ideérna till modellerna kom från olika håll, i Dalsland och Göteborg⁷ var de gjutna gravmonumenten en försvenskning av franska och engelska förebilder. Gravvårdarnas utformning påverkades även av till Sverige inflyttade smeder, studieresor till andra länder samt av de kringflyttande gjutarna och smedernas återanvändande av modeller.

Med tanke på spridningen av de inom industrin producerade föremålen ligger det nära att tänka sig att modellerna även var vanligt förekommande i Bergslagen. Järnet är Bergslagens material vilket på ett naturligt och självklart sätt visar sig på kyrkogårdarna i form av både staket, gjutna hällar och smidda kors. I de närbelägna orterna Ramsberg och Lindesberg återfinns bl.a. gjutna hällar från sent 1600-tal och 1700-tal. På Järnboås kyrkogård utgörs de gjutna gravvårdarna av staket samt kors.

Vård av gjutna gravvårdar

Gjutet järn är sprödare än det smidda och kan gå av eller skadas på annat sätt. Rost är dock den vanligaste skadan på gjutjärn. Där olika järndelar fogats samma, vid borrhål eller där järnet befinner sig vid eller i närheten av mark ökar risken för rost. Sättningskador är en annan orsak till skada, ofta i samband med tjällossning.

Obehandlat gjutjärn kan behållas ommålat men kräver då rotskyddsbehandling av något slag. Målat gjutjärn borstas rent från rost, grundmålas två gånger med blymönja samt slutstryks två gånger med linoljefärg.

Gamla lagningar utgör ett tidsdokument och bör inte röras/åtgärdas. Trasiga delar kan lödas alternativt svetsas samman, vilken metod som används är beroende av järnets kondition.

Innan åtgärd konsulteras alltid sakkunnig alternativt en konservator.

På Riksantikvarieämbetets (RAÄ) webbplats, www.raa.se, kan skriften ”Vård av gravstenar” laddas ned kostnadsfritt. Skriften berör både olika skador, förbyggande åtgärder, rengöring etc.

<http://samla.raa.se/xmlui/bitstream/handle/raa/504/9789172096721.pdf?sequence=5>

⁷ Herjulfsson, R. (2012) *Kulturhistorisk undersökning 2012, Gravanordningar av gjutjärn*. På uppdrag av Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation.

SAMMANFATTNING MED SLUTORD

Järnboås kyrkogårds nuvarande utformning är följden av ett mycket långvarigt kontinuerligt användande där både historia, nutid och framtid ska samsas. Den av kyrkogården något hårdhänta behandling har resulterat i att strukturen har fått ge vika för en rationell typ av skötsel.

De äldre gravvårdarna som finns bevarade kan dock ge en hänvisning om kyrkogårdens utformning, ortens yrken samt de gravsattas sociala status. I kvarter 1-4 återfinns de äldsta vårdarna vilka har gemensamt att de är resta till minne över personer tillhörande det övre samhällsskiktet och där flertalet på ett eller annat sätt var knutna till ortens utveckling. Dessa gravar bör bevaras intakt på grund av deras roll som tidsdokument.

Förindustriella gravvårdar från 1800-talets första hälft, tiden före industrialiseringens genombrott saknas (undantaget kalkstenen i kv 3, nr 53). Dock finns både ett antal vårdar med den förindustriellistiska sparsmakade utformningen, dvs stenar som kan ge en anvisning om stilidealet innan industriella metoder för bearbetning togs i bruk. Kvarter fyra har den bäst bevarade raden och en representativ samling av gravvårdar från 1900-talets första del. Övriga kvarter är mer uppblandade med enstaka äldre vårdar vilket ger en hänvisning hur en äldre anlagd kyrkogård, dess omfattning och gångsystem, kan ha sett ut.

Som kontrast till dessa större vårdar finns i kvarter sju gravvårdar från en allmän linje. Det vanligaste är dock att kvarter för allmänna linjen återanvänts och gravstenarna avlägsnats än att församlingarna värnat om dem vilket gör det extra viktigt att värna om dessa täta och korta kvarvarande rader. Olikheter i gravbeståndet är rikt och representativt och visar tydliga trender i stilhistorien.

Gravvårdar från ett så kallat socialt mellanskikt återfinns inkilade som enstaka stenar eller som mindre enheter i samtliga kvarter.

Flertalet gravvårdar är dock från 1950-1960-tal och förekommer i samtliga kvarter. I nordvästra delen av kyrkogården syns tydligt de olika tids- och stilidealen samt att bruket med att använda titlar avtog markant under mellan- och efterkrigstiden. Planteringen av rygghäckar vilken ofta förknippas med efterkrigstidens rationalisering har delat upp de tidigare kvarteren varpå den äldre indelningen med familjegravar/större vårdar längs gångarna med de mindre inne i kvarteren försvunnit. Kyrkogården har emellertid haft turen att få behålla stora delar av trädkransen samt de äldre grindarna vilka tydligt markerar den äldre kyrkogården.

Välarbetade gravstenar med konstnärlig utsmyckning, traditionella symboler eller en ovanlig eller dyrbar stensort borde vara faktorer som gör återlämnade gravvårdar attraktiva för återanvändning. Dessa gravvårdar är många gånger värdefulla i sin miljö och skapar tillsammans med omkringliggande gravstenar en enhetlighet.

En kyrkogård riskerar dock att stagnera om den inte används. Gravrätter som gått ut och där gravstenen plockas bort skapar luckor i kvarteren vilket är tydligt i både kvarter 1, 2, 3 och 7.

Inventeringen av kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar är avsedd att användas som ett hjälpmedel vid upprättandet av en bevarande/kulturvårdsplan för kyrkogården. I arbetet med planen för kyrkogården/gravvårdar används lämpligen Centrala Gravvårdskommitténs skrift; *Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och återanvändning av gravanordningar*.

Det övergripande syftet med planen bör vara att bevara de kulturhistoriska värden som finns på Järnboås kyrkogård.

Som en följd av denna inventering kommer Länsstyrelsen i Örebro Län tillsammans med Örebro Läns Museum att gå igenom utvalda gravvårdar för att skilja ut de som bedöms vara *mycket värdefulla*. Dessa kan församlingen sedan föra upp på en separat inventarieförteckning för kyrkogården vilket gör det möjligt, om behov finns, att söka pengar för eventuella åtgärder alternativt underhåll.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Tryckta källor:

Bucht, Eivor, m.fl (1992) *Kyrkogårdens gröna kulturarv*, Stad och Land 103, 1992.
Alnarp; Movium, SLU

Borgström, Hans (1968) *Stenhandboken*, 2:a upplagan.
Stockholm; Sveriges Stenindustri Förbund

Karlsson Anita Maria (2005) *Järnboås – en bergslagssockens historia*
Örebro: Mariakamels förlag

Centrala gravvårdskommittén *Gravvårdar - Allmänna råd för bevarade och återanvändning*,
1998

Centrala gravvårdskommittén, *Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och
återanvändning av gravanordningar*, 2007

Herjulfsson, R. (2012) *Kulturhistorisk undersökning 2012, Gravanordningar av gjutjärn*.
På uppdrag av Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation.

BILAGOR

BILAGA 1

*Tjänstememorial till past. Åmb. I Järnboås förs.
Ordnande af Järnboås kyrkogård, år 1922.*

BILAGA II

Kyrkogårdens historia, ÖLM:s arkiv, kronologisk ordning.

BILAGA 1

Tjänstememoriel till past. Ämb. I
Järnboås förs.
Ordnande af Järnboås kyrkogård,
år 1922.

2175
D^{nr} N^o
ANK. T. K. BYGGN. STYRN
d. 9 - OKT. 1922

ANMÄLD INFÖR
KUNGL. BYGGNÄSSTYRELSEN

DEN 25/10 1922.

Tjänstememoriel. Res. Skriv-till past-
ämbo. i Järnboås förs.

2175 Ordnande af Järnboås kyrkogård
22

Julian B. etc. förordnat meddelat
vad än afse på Järnboås förs
än på platsen granska till till B. etc.
inlämnade förslag till ordnande af
slots nya murade, dels del af gam-
la begravningsplatsen för jag, efter
förslaget resa, inlämnat anför
följande: Det nya muradet ligger
i nordöstra avslutning till den
gamla kyrkogården på slots norra
och nordvästra sida och med ut-
vecklingsmöjligheter i norr, en be-
aktansvärd synpunkt med hän-
sya till det nya muradets betyd-
liga storlek. Marken, som utgöres
af öppna åkerjord, ligger i sam-
ma nivå som gamla kyrkogården
utan märkbar lutning åt något
håll. Utmed gränserna är en rad
lönnar utligen planterad. I Järnbo-
åttalande har provinsialläkaren
föklarat att en väsentlig synpunkt
ingen anmärkning kan göras mot
muradets användande till begraf-
ningsplats.

Det inlämnade förslaget till

kyrkbyggnaden och dess utställning af -
vill plats för en grafkapell. Det är
planering syftar mig mindre lycklig,
de byggande gångarna, mellan hvil-
ka kapellet ligger utan arkitektonisk
betoning, ha ju en så utpräg-
kad karaktär, hvarjant utgång till
kirkavägen bli väl en anledning
på en utpräglad utställning.

Jag viljade en arbetstakt för
slag till planering af grafkapell och
plåttus utredning. En svårighet
har varit, att se till af uträknel,
på ritningen markerad mellan eff-
terna I-II-III-IV-V-VI, redan sålts
till särskilda grafplatser med till
en utläggning gång. Till utlägg-
na grafplatser användes endast
uträknel a-b-c-d.

Ulla uträknel utläggnas med
lätt, en utläggning, som är strä-
ka sig. Äro uträknel dit gamla ut-
räknel, likhet i likhet med kyr-
kan befinner sig i en gammal ut-
värdad sticket. Utträknel af utlägg-
ning på utläggning utläggning fram-
för kyrkans västra ingång, likhet
utläggning en grund framför ut-
läggning till kirkavägen. På ut-
räknel för särskilda grafvar mellan
grafkapellet och kyrkans ut-
gångarna är en utläggning kalk-
utläggning ligger direkt i utlägg-
de utläggning gångarna ha jag tänkt
mig utläggning
Med utläggning af utlägg-

aktu. fci jag, under hånirande
till lifpactet program till pläns
utvande, vicklant tustyrka B. it.
su godkanna den försäkra ut-
isdringee af farsboas församlings
kyrkofund.

Stille 6 okt. 1922

W. H. H. H.

Kyrkogårdens historia

Samtliga datum och uppgifter/referat är hämtade ur ÖLM:arkiv om inget annat anges.

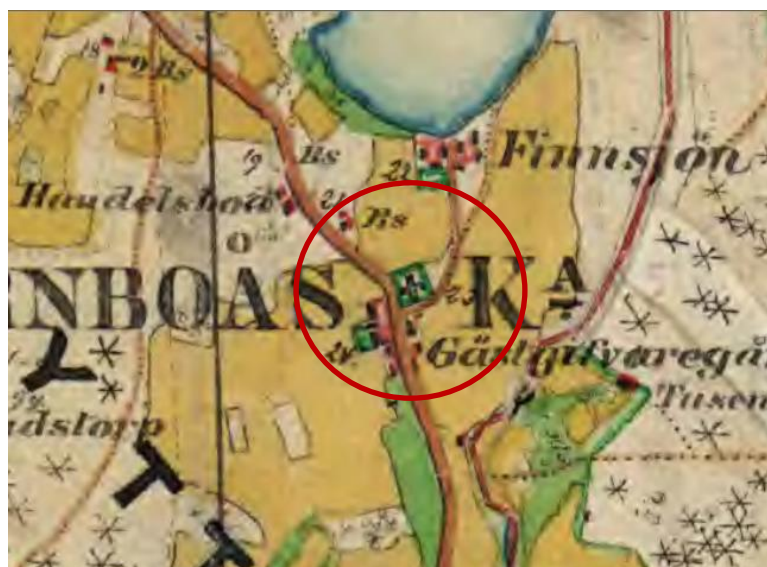
Del av avmätningsskarta över Finnshyttan, Järnboås socken, år 1728.
Källa: www.lantmateriet.se

1830

5 september 1830

Avskrift av äldre handskrift. Utdrag ur inventering av Järnboås kyrka, förordning av den 17 april 1828 rörande forntids minnes märkens fredande och bevarande;

På kyrkogården finnes väl några murade gravar tillhöriga bergsmän, men utan likstenar och inskriptioner, intet annat märkvärdigt finnes eller å kyrkogården; även runstenar och Epitafier saknas så väl där som i kyrkan. Att inventeringen sålunda blivit förrättad intygas: Jernboås kyrka d 5 september 1830. D, Sjödenius, Pastor, P. Persson i Finnsjön ? ombud, Eric Israelsson, kyrkvärd, Israel Larsson, kyrkvärd.

En mindre kvadratisk kyrkogård kan ses på den häradsökonomiska kartan från 1864-67.

Källa: www.lantmateriet.se

1922

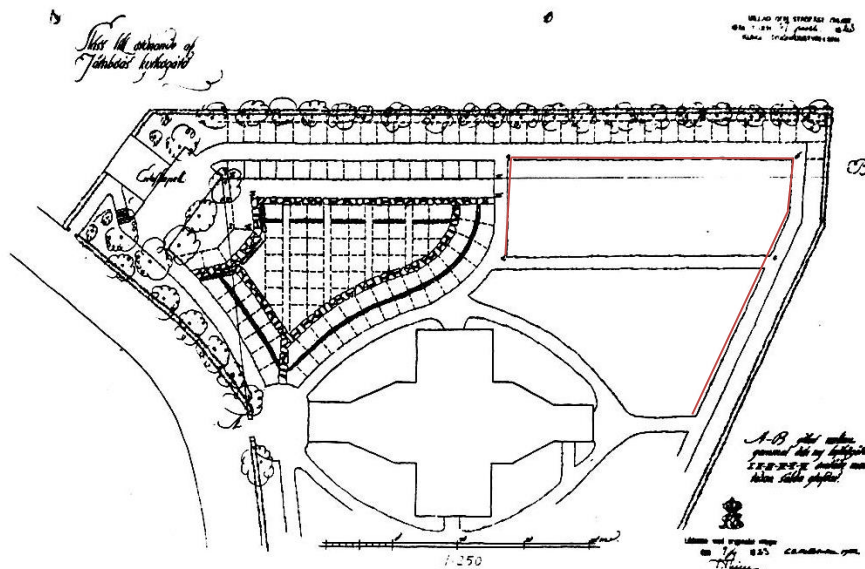
År 1922 ritades ett förslag⁸ på en omdaning och utökning av kyrkogården av församlingens kyrkoråd. Förslaget godkändes dock inte av Kungliga byggnadsstyrelsen.

Under sommaren år 1923 godkänns dock av kyrkorådet, ett omarbetat förslag till utvidgning av Järnboås församlings kyrkogård, utfört av arkitekt C.O. Hallström på Kungliga Byggnadsstyrelsen. Förslaget fastställdes 27/6 1923.

6 oktober 1922

Tillägg till karta över förslag av ordnande af Järnboås kyrkogård, av C.O. Hallström. Det nya området ligger i omedelbar anslutning till den gamla kyrkogården på dess norra och nordvästra sida med utvidgningsmöjlighet i norr.

Marken utgörs av öppen åkerjord, ligger i samma nivå som gamla kyrkogården utan märkbar lutning åt något håll. Utmed gränserna är en rad med lönnar nyligen planterad. Ordnandet omfattar även plats för ett gravkapell med likkällare med enligt Hallström mindre lyckad placering, de omgivande gångarna mellan vilka kapellet ligger utan arkitektonisk betoning ha fått en tillfällig karaktär. En svårighet har varit att en del av området på ritningen markerat mellan siffrorna I-II-III-IV-V-VI, redan sålts till enskilda gravplatser med rätt till vidliggande gång. Till allmänna gravplatser användes endast området a-b-c-d. Hela området inhägnas med häck, en inhägnad som bör sträcka sig även runt gamla området vilket i likhet med kyrkan befinner sig i ganska vanvårdat skick. Ny grind av smidesjärn på stenpelare uppsättes framför kyrkans västra ingång, likaså uppsättes en grind framför nedgång till likkällaren (under kapellet). På området för enskilda gravar mellan gravkapellet och kyrkan anordnas gångarna så att kalkstenschällar läggs direkt i gräset, de smärre gångarna har jag tänkt mig gräsbevuxna.

Den nya utvidgningen syns tydligt på Hallströms karta från 1922. På västra och norra sidan har en trädkrans av lönnar planterats. Kyrkorådet hade redan sålt gravar trots att förslaget inte var fastslaget hos Kungliga byggnadsstyrelsen. Förslaget gick igenom ändå och köpegravarna med rätt att ligga vid en gång inordnades enligt kartan t.v. Gravvårdar i allmänna linjen, de kostnadsfria gravarna, finns inom det rödmarkerade området. Källa: ÖLMs arkiv.

729
4

C.O. Hallström 1922

⁸ Av det förslag insänt från församlingen finns inget tillgängligt material dokumenterat. Dock finns både det omritade förslaget samt följebrevet bevarat (se bilaga).

1923

11 juni 1923

Kungliga Byggnadsstyrelsen godkänner inte av församlingens kyrkoråd insänd ritning till ordnande av kyrkogården. Byggnadsstyrelsens arkitekt C.O. Hallström ritade förslag vilket godkändes av församlingen. Ritningen fastställs 27/6 av Kungliga Byggnadsstyrelsen.

7 december 1923

Knut Hed, Kyrkoherde Järnboås, till Kungliga Byggnadsstyrelsen

Meddelar att kyrkostämman beslutat att låta sätta upp ett nytt spjälstaket kring kyrkogården, dels kring den del av gamla kyrkogården där ett förfallet spjälstaket förut fanns, dels kring den nya delen av kyrkogården. Staketet blir av trä med stolpar gående omkring en decimeter över spjälorna och överst på varje stolpe en träplatta.

14 december 1923

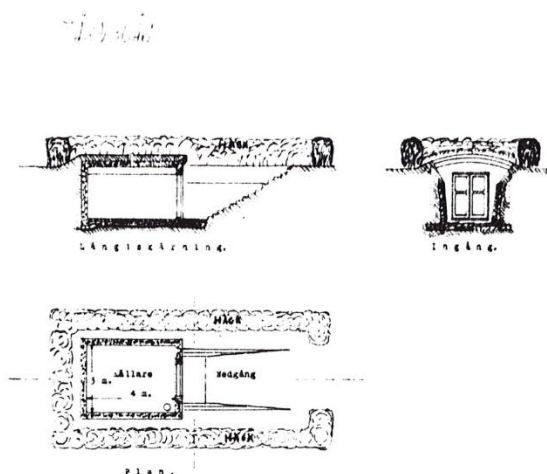
Byggnadsstyrelsen har inte något att erinra mot församlingens beslut att sätta trästaket omkring kyrkogården.

Gravkapellet

Nämnda gravkapell, i ritning/brev från 1923 synes inte ha blivit av då det år 1936/1937 inkom beskrivning och ritning till Järnboås kyrkoråd över en gravkällare, utan kapell, förlagd på samma plats som tidigare planerade kapell. Väggar och tak skulle gjutas av betong, i tak med förstärkande järnbalkar. Utvändigt putsas med cementbruk samt tätas och isoleras med asfalts emulsion. Invändigt putsas och kalkfärgas. Golv av betong med golvsifon. Ovanpå källaren lägges matjord till gräsbevuxen kulle, omkring källaren planteras häckar likt omkringliggande gravar. Förslaget ändrades till att taket borde täckas med två lager asfaltdikt med förskjutna skarvar, vardera lagret bestruket med naturlig asfalt.

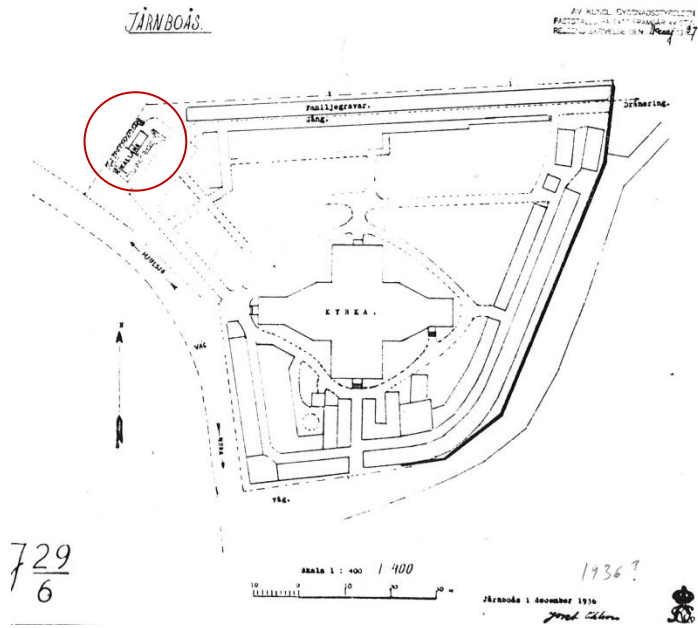
På ritningen över utvidgningen av kyrkogården från 1970 finns gravkällaren inritad. 1997 genomfördes en dokumentation av kyrkogården. Vid tidpunkten användes gravkällaren som soprum och intill stod en redskapsbod.

I slutet av 1990-talet ansågs gravkällaren utgöra en risk varpå denna fylldes igen med sand samt täcktes över med jord. Idag syns enbart en gräsbevuxen kulle.

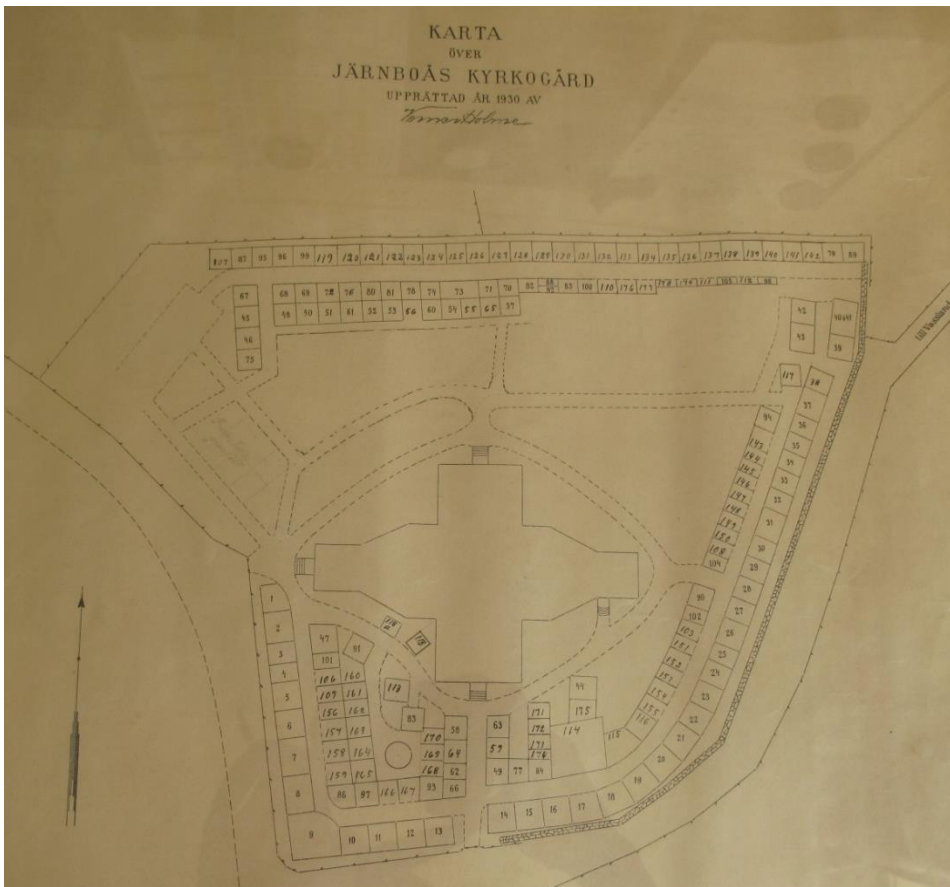

Förtydligande av text på dokumenten:

Av Kungliga Byggnadsstyrelsen fastställd (?) på sätt (?) av styrelsens skrivelse den 11 (?) maj 1937

1930

Karta över Järnboås kyrkogård från år 1930. Kartan finns på expeditionen vid Järnboås kyrkogård.

Norra sidan. http://www.lindebilder.se/details.php?image_id=9151&sessionid=4k80a0oj1h6q3btcdrr0io1d52
 År 1930.

1956

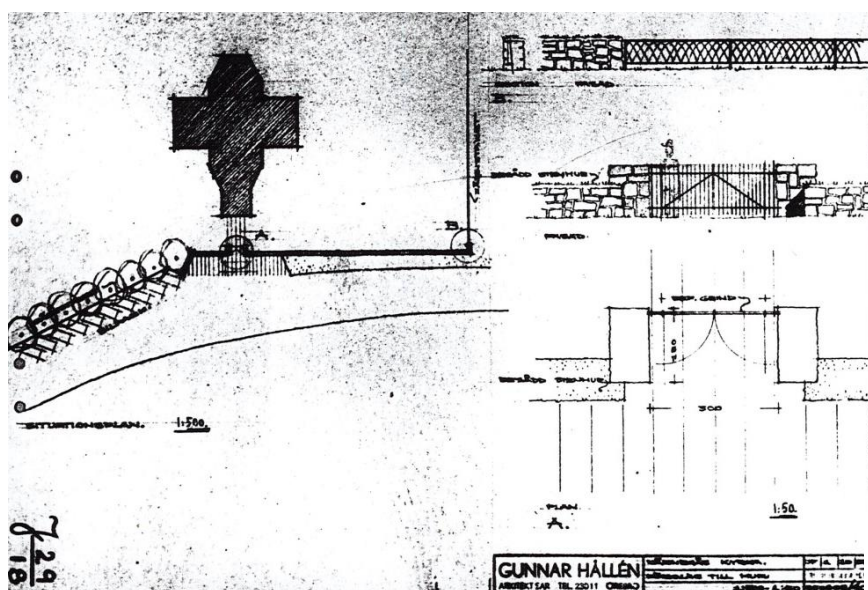
Del av ekonomiska kartan 1956.
 Källa: www.lantmateriet.se

1958

14 mars 1958

Ang. ombyggnad och restaurering av kyrkan (Gunnar Hållén)

Punkt nr 11; Nytt staket eller mur runt kyrka och kyrkogård är önskvärt. Nuvarande trästaket är murket.

Ritning utförd av Gunnar Hållén.
Datum okänt. Källa: ÖLMs arkiv.

1959

31 mars 1959

Kungliga Byggnadsstyrelsen (David Ahl), *angående förslag till färgsättning och glasmålningar i kyrkan samt inhägnad av kyrkogården.*

”En stenmur av i förslaget angiven art förefaller mindre lämplig i sammanhanget. Ett järnstaket skulle därmed passa i miljön för hela inhägnaden” (samtidigt verkar en parkeringsplats anordnas).

Ett trästaket har tidigare omgärdat kyrkogården men 1959 diskuterade man en ny inhägnad. I ett yttrande från Byggnadsstyrelsen rekommenderade man ett gjutjärnsstaket. År 1959 togs alla stenramar, gjutjärnsstaket och häckar runt gravplatserna bort.⁹

1961

20 februari 1961

Utdrag ur protokoll hållet vid sammanträde med Järnboås pastorats kyrkoråd.

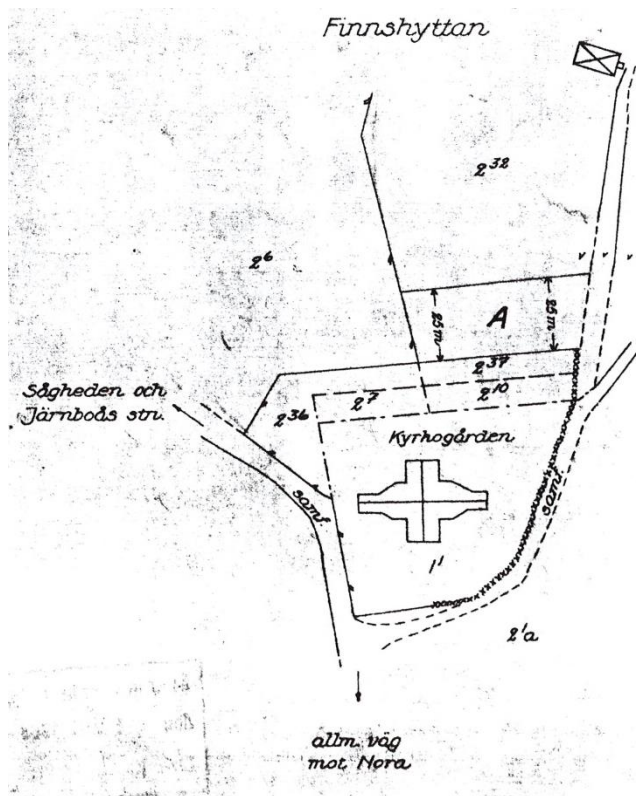
Kyrkorådet beslöt att genom översändande av protokollsutdrag framföra Järnboås församlings tack till Örebro läns landsting för den erhållna gåvan i form av ett ca 0,15 hektar stort område av Finnshyttan 2:32 vilket församlingen anhållit att få förvärva i och för utvidgning av kyrkogården.

1967

27 november 1967

Kyrkostämman föreslår kyrkorådet att godkänna av arkitekt Lorenz, Vassland, utarbetat förslag till utvidgning av kyrkogården på det område landstinget skänkt. Godkändes.

⁹ <https://www.svenskakyrkan.se/nora/jarnboas-kyrkogard> (2016-02-15).

Karta över del av fastigheten Finnshyttan 2:32 uti Järnboås socken, Noraskogs kommun och Örebro län.

A= område om ca 0,15 hektar av Finnshyttan 2:32 avsett att upplåtas till Järnboås församling såsom utvidgning av kyrkogården.

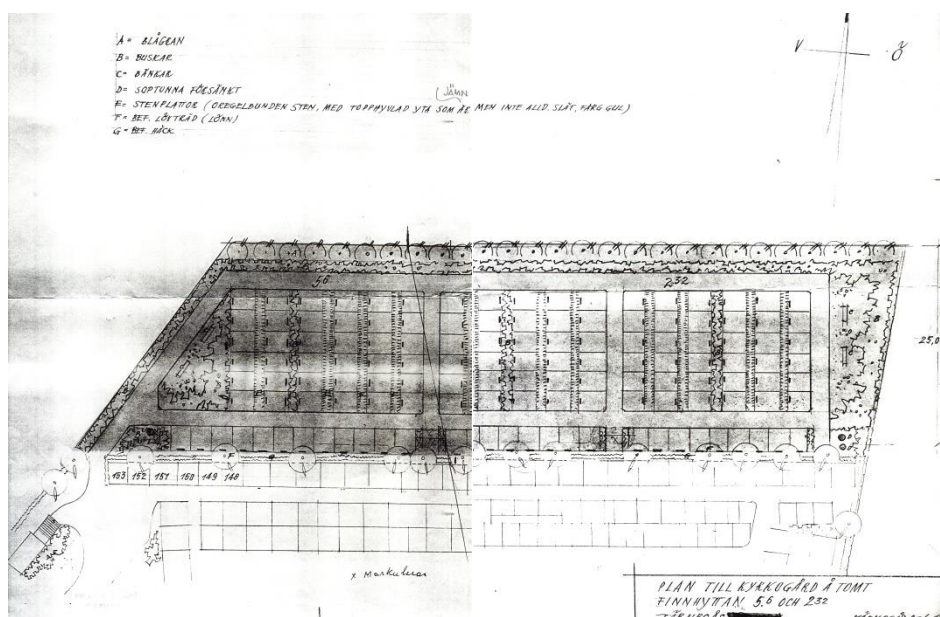
Källa: ÖLMs arkiv.

1970

14 maj 1970

Sänt till Domkapitlet i Västerås av Gösta Hagberg, kyrkogårdschef. Yttrande över förslag till utvidgning av Järnboås begravningsplats.

Hagberg menar att den föreslagna ramplantering med blågran istället bör utgöras av lönnar. Sittplatserna i västra hörnet bör omlokaliseras så en visuell kontakt med gravplatserna uppnås.

Plan till kyrkogård å tomt Finnshyttan 5.6 och 2.32, Järnboås 29/1 1970 (?)

Källa: ÖLMs arkiv.

11 augusti 1970

Från Kulturhistoriska byrån till Pastorsämbetet i Järnboås.

Blågran bör ersättas av lönnar. Byrån lämnar medgivande i efterhand till anläggningens genomförande då uppgifter om att anläggningen redan är genomförd inkommit.

1972-1973

År 1972 – 1973 avlägsnades alla grusgångar och ersattes delvis med plattgångar. 1973 utvidgades kyrkogården åt norr.¹⁰

Kyrkogården idag omges av klippta häckar av måbär och oxel samt mot norr en rad med sibiriska granar.

¹⁰ <https://www.svenskakyrkan.se/nora/jarnboas-kyrkogard> (2016-02-15).